

T.C.

**AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ORTAÇAĞ TARİHİ ANA BİLİM DALI

**TÜRKİYE SELÇUKLULARI İLE DANIŞMENDLİLER
ARASINDAKİ İLİŞKİLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zelal BOZHAN

DANIŞMAN

Doç. Dr. Necmettin AYGÜN

AKSARAY 2013

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın hazırladığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu doğrularım.

Tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Tarih

28.10.2013

Zelal BOZHAN

İmza

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KABUL ve ONAY BELGESİ

Enstitümüz 102204402 nolu öğrencisi Zelal BOZHAN'ın Türkiye Selçukluları İle Danışmendiler Arasındaki İlişkiler başlıklı lisansüstü tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak Oy Birliği/Oy Çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman : Doç Dr. Necmettin AYGÜN

Aksaray Üniversitesi

Üye : Yrd. Doç. Dr. Farhad Maksudov

Aksaray Üniversitesi

Üye : Yrd. Doç. Dr. Fatih Tuğluoğlu

Aksaray Üniversitesi

Tezin Savunulduğu Tarih : 25.02.2013

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 15.05.2013 tarih ve 2013/17-8 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç.Dr. Adem ÖCAL

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

1071 Malazgirt Savaşından sonra Anadolu'nun kapısı Türklere açılmış ve Anadolu'da Türk ve İslam Tarihi açısından çok önemli roller üstlenecek olan devletler kurulmuştur. Danişmendliler Devleti ve Türkiye Selçukluları Devleti de bu devletlerdendir. Zamanla Anadolu'da büyük bir güç haline gelen bu devletler çağdaşı devletlerle uzun ve zorlu mücadelelerde bulunmuşlardır. Anadolu'nun en güçlü devletlerinden biri olan Türkiye Selçukluları Devleti, Danişmendliler ile bu kuruluş döneminde iyi ilişkiler içerisinde olmuşsa da her iki devletin çıkarlarının ortak olması devletlerin zamanla birbirlerine düşman olmalarına sebebiyet vermiştir. Bu durum Anadolu'da zorlu mücadelelere yol açmıştır.

Danişmend Gazi tarafından Sivas ve çevresinde kurulan Danişmend Devleti Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında önemli rol oynamıştır. Zaman zaman Selçukluların hâkimiyeti altına giren Danişmendliler bazı zamanlarda da onları sıkıntıya sokan devlet olmuştur.

Selçuklulara, Bizans ve Haçlılara karşı yapılan savaşlarda destek veren Danişmend Gazi, Emir Gazi ve Melik Muhammed kahramanlıklarıyla destanlaşmışlardır.

Türk tarihinin Malazgirtten sonra bir diğer önemli dönüm noktası da şüphesiz ki 1176 Miryokefalon Zaferidir. Bu zafer Bizans ve Haçlı direncinin kırılma noktası olduğundan Anadolu'da Türk egemenliği kalıcı olma sürecine girecektir.

Miryokefalon savaşının vuku bulduğu tarihlerde halen varlığını devam ettiren Danişmendliler devletindeki taht mücadeleleri Selçukluların Danişmend Devleti toprakları üzerindeki emelleri, Yağlıbasan ve ondan sonraki dönemlerde Danişmenlilerin diğer devletlerin etkisinde kalması ve Selçuklulara karşı ittifak yapması devletin sonunu hazırlamıştır. Danişmendliler Devleti, II. Kılıç Arslan'ın Danişmendlilerin Malatya Kolunu ortadan kaldırmasıyla sona ermiştir. Böylelikle Anadolu Selçukluları Anadolu'da en önemli güç hâline gelmiştir.

Gelinen süreçte Türk-İslâm tarihinin geçmişteki evrelerinin araştırılması ve bu kültürün oluşum aşamaları yeniden ele alınması ve çağdaş yorumlar ile yeniden biçimlenmesi gerekli olduğundan Sivas ve çevre kültüründe önemli bir etki bırakan

Bu çalışma ile Danişmend kültürünü ve bu kültürün siyasal yapılanması Selçuklular ile olan ilişkileri bağlamında yeniden ele alınacaktır.

Bu araştırma boyunca desteklerini esirgemeyen babam Mehmet Bozhan'a ve bana akademik tavsiyeler ile yön veren hocam Doç. Dr. Necmettin AYGÜN'e şükranlarımı sunarım.

Zelal BOZHAN

AKSARAY 2013

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TEZİN ADI

TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE DANIŞMENDLİLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Öğrenci: Zelal BOZHAN

Aksaray Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Necmettin AYGÜN
İkinci Danışman:

Alp Arslan'ın 1071 Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'da Türk devletleri kurulmuş ve bu devletler Anadolu'nun Türkleşmesinde etkili olmuşlardır. Süleyman Şah tarafından İznik'te kurulan Anadolu Selçuklu Devleti ve Danişmend Gazi tarafından Sivas ve çevresinde kurulan Danişmendliler Devleti de Anadolu'nun önemli devletlerindedir. XI. ve XII. yy Anadolu'sunda gerek bu iki devletin birbirleriyle gerekse bu devletlerin Ermeniler, Rumlar ve Bizans ile mücadeleleri oldukça önemlidir. Selçukluların Anadolu'da tek güç olma istekleri, Bizans'ın Malazgirt savaşına rağmen vazgeçmediği Anadolu emelleri büyük savaşlara sebep olacaktır. Selçukluların ve Danişmendlilerin Haçlı birliğine karşı birlikte hareket ettiği önermesinden hareketle Türk devletlerinin gerektiğinde gayrimüslimlere karşı birleştikleri örneklerle ortaya konulacaktır. XII. yüzyılın ikinci yarısında vuku bulan Miryokefalon zaferi ile Bizans direncinin kırıldığı ve Anadolu'da Türkmen unsurlarının kalıcı hale geldiği açıklanacaktır. Bu araştırma ile amacımız devletlerin siyasi geleceklerini garantiye almak için başvurdukları yolları ve Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında Danişmendli ve Selçuklu devletinin rollerini ortaya koymaktır.

2013, 78 Sayfa

Anahtar Kelimeler:

1. Malazgirt Zaferi
2. Anadolu Selçuklu Devleti ve Danişmendliler Devleti
3. Süleyman Şah
4. Danişmend Gazi
5. Haçlılar

Bilim Kodu:

ABSTRACT

Master of Science Thesis

NAME OF THE THESIS

TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE DANIŞMENDLİLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Zelal BOZHAN

Aksaray University

Graduate School of Institute of Social Sciences

Department of History of The Middle Ages

Supervisor: Doç. Dr. Necmettin AYGÜN

Co-Supervisor:

After the victory of Alp Arslan of Malazgirt in 1071 established the Turkish states in Anatolia. These states have been effective to turkized of anatolia. The Anatolian Seljuk state established by King Solomon in İznik and the Danişmends state which established by veterans of the Danishmends in Sivas and arounds of Sivas are improtant states of Anatolia. At XIth and XIIth century in Anatolia , the struggles of the two states with each other and as well as Byzantine, with Ermenian and with greeks struggles are quite important. Wishes to be the sole power of the Seljuks in Anatolia, the Byzantine Anatolia ambitions of Malazgirt not give up despite the war will lead to major wars. Premise that act together against the unity of the Seljuks and the Crusaders Danishments necessary action against non-Muslims unite Turkish states will be presented with examples. In the second half of the XIIth Byzantine resistance of suffered the triumph of Myriokephalon which occur in Anatolia becomes permanent elements of the Turkmen will be explained. Our goal with this research States that have applied to ensure their future political paths, Danishments and Seljuk Anatolia Turkish states roles in the islamization and Turkification of Anatolia.

2013, 78 pages**Key Words:**

1. Malazgirt victory
2. Anatolian Seljuk state and State of Danishmends
3. Solomon king
4. Danişmend Gazi
5. Crusaders

Science Code:

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	İ
ÖZET.....	İİİ
ABSTRACT.....	İV
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR.....	Vİİ
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	Vİİİ
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

TÜRKİYE SELÇUKLULARININ VE DANIŞMENDLİLERİN MENŞEİ VE KURULUŞLARI

1.1 Türkiye Selçuklularının Menşei Ve Kuruluşu.....	4
1.1.1 Kutalmış'ın Tuğrul Bey Dönemindeki Faaliyetleri.....	9
1.1.2. Gazi Süleyman Şah ve Türkiye Selçuklu Devletinin Kuruluşu	13
1.1.2.1. Süleyman Şah'ın Anadolu'daki Faaliyetleri.....	15
1.1.2.2. Antakya'nın Fethi ve Süleyman Şah'ın Ölümü.....	17
1.2. Danışmendlilerin Menşei İle İlgili Görüşler	19
1.3. Kuruluşa Doğru	21

BÖLÜM II

ANADOLU SELÇUKLULARI İLE DANIŞMENDLİLER ARASINDAKİ SİYASÎ VE ASKERÎ İLİŞKİLER

2.1. Danışmend Ahmed Gazi ile I. Kılıç Arslan Arasındaki Münasebetler.....	23
2.2. Selçuklu Hükümdarı Tuğrul Arslan Dönemi.....	26
2.3. Şahinşah Döneminde Selçuklular.....	27

2.4. Sultan Mesud- Emir Gazi İttifakı.....	29
2.4.1. Melik Arap Olayı.....	30
2.5. Melik Muhammed ile Sultan Mesud Arasındaki İlişkiler.....	32
2.5.1 Türkiye Selçuklularının Anadolu'daki Üstünlüğü ve Danişmend Devletinin Bölünmesi.....	33
2.6. Yağlıbasan ve II. Kılıç Arslan Arasındaki ilişkiler.....	37

BÖLÜM III

DANIŞMENDLİLERİN YIKILIŞI

3.1. İktidar Mücadeleleri ve Yıkılış.....	40
3.2. Danişmendlilerin Kültürel Faaliyetleri.....	43
3.2.1. Ulu Cami.....	44
3.2.2. Güllük Cami.....	44

BÖLÜM IV

TÜRKİYE SELÇUKLULARININ DANIŞMENDLİ DEVLETİNİN YIKILMASINDAN SONRA ANADOLU'DAKİ DURUMU

4.1. 1176 Miryokefalon Zaferi.....	46
4.2. Danişmendliler sonrası Selçukluların Anadolu'daki Durumu.....	50
4.3. Türkiye Selçuklularında Devlet Anlayışı, Kültürel Hayat ve Mimarî.....	51
Sonuç ve Tartışma.....	54
Kaynakça.....	58
Özgeçmiş.....	64

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı Geçen Makale

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

çev. : Çeviren

s. : Sayfa

TTK: Türk Tarih Kurumu

Yay: Yayınevi

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

XI. ve XII. Yüzyıllarda Anadolu'da kurulan Türk Devletleri bu coğrafyanın Türkleştirilmesinde önemli roller üstlenmişlerdir. Bu yüzyıllar arasında Anadolu'da varlık gösteren Anadolu Selçukluları ve Danişmendliler Devleti de bu topraklarda etkileri günümüze dek ulaşan izler bırakmışlardır. Araştırmamızda Anadolu Selçuklular ile Danişmenliler arasındaki siyasi ve askeri mücadeleler üzerinde durularak bu devletlerin Türk ve Dünya tarihine olan katkıları ele alınacaktır. Bu devletleri idare eden hükümdarların aldığı siyasi kararlar ve bu kararların devletlerin ve toplumların gidişatını ne denli etkilediği üzerinde durulacaktır. Çalışma esnasında ana kaynaklara yer vermeye çalışılmışsa da çoğunlukla birinci ve ikinci elden kaynaklardan istifade edilmiştir. Çalışmamızda yararlandığımız kaynaklar şunlardır:

Vekayinameler: Temelde olaylardan kronolojik şekilde bahseden klasik İslam Tarihi kaynaklarıdır. Bunlardan sıklıkla atıfta bulunulanlar şunlardır:

Tarihu'l-Azimi : Selçuklular döneminin büyük tarihçisi Halepli Azimi'nin (1090-1160) bu eseri, kendisinden sonraki pek çok müellifin dayanağı olmuştur. Türk-Haçlı, Bizans münasebetlerinin anlatıldığı bu eserde kronolojik hatalara rastlanılmaktadır¹. Bu eser kuruluşun itibaren Türkiye Selçuklu Sultanlarının, Danişmendliler ile münasebetleri hususunda çalışmaya katkı sağlamıştır. Özellikle Süleyman Şah'ın devleti kurması ve Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan, Danişmendlilerle ilişkileri ve Sultan Mesud dönemini incelerken bu kaynaktan faydalanılmıştır. Bu eserin dili Arapça olmakla beraber Türkçe neşri de Ali Sevim tarafından yapılmıştır².

Mir'atü'z-Zaman fi Tarihi'l-A'yan : Sıbt İbnü'l- Cevzî (1186-1257) tarafından yazılmıştır. Selçuklularla ilgili önemli bilgiler vermektedir³. Çalışmamızda Tuğrul bey döneminde Kutalmış'ın faaliyetleri hususunda bu eserden faydalanılmıştır. Bu eserin dili Arapçadır. Ali Sevim tarafından yapılan çevirisinden yararlanılmıştır⁴.

¹ Üremiş Ali, **Türkiye Selçuklularının Doğu Anadolu Siyaseti**, İnönü Üniversitesi, Doktora Tezi, Malatya 2001 s.XIV

² Azimi, **Azimi Tarihi**, (Derleyen: Ali Sevim), Türk tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006 s.24

³ Üremiş, a.g.e., s.XV

⁴ Sıbt İbnü'l Cevzî, **Mir'atü'z- Zaman Fî Târîhi'l- Âyân'da Selçuklular**, (Derleyen: Ali Sevim), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011 s.277

El-Kamil fi't-Tarih : Ortaçağ İslam dünyasının en büyük tarihçisi olan Cizre doğumlu İzzeddin İbnü'l Esir'in yaradılıştan 1231 yılına kadar cerayan eden olayları kronolojik şekilde anlatan bu eserin ilk yedi cildi çoğunlukla Taberi'ye dayanır⁵. Tezimizin Büyük Selçuklularla ilgili bölümlerinde ve Danişmenlilerin Menşei adlı bölümümüzde bu kaynaktan yararlanılmıştır. Bu eserinde asıl nüshasından değil Abdülkerim Özaydın tarafından Türkçeye çevirilen nüshasından faydalanılmıştır⁶.

Camiu't Tevarih : Reşididdin Fazlullah'ın İslam dünyasında Türk tarihine dair yazılan eserler arasında özel bir yeri olan ve 1310-1311'de telif edildiği bilinen bu eserin Selçuklularla ilgili bölümü müstakil bir eser gibi kaleme alınmıştır. Çalışmamızın Büyük Selçuklularla ilgili bölümünde bu eserden yararlanılmıştır. Ahmet Ateş tarafından hazırlanan Türkçe nüshası kullanılmıştır⁷.

Ahbaru'd-Devleti's-Selçukiyye : Sadruddin el-Hüseynî'ye ait olan bu eser 1225'te telif edilmiştir. Eserden, Kutalmış'ın ve oğlu Süleyman Şah'ın Büyük Selçuklularla münasebeti anlatılırken faydalanılmıştır. Necati Lügäl tarafından yapılan çevirisinden faydalanılmıştır⁸.

Ahbaru'd-Devleti's-Selçukiyye : Sadruddin el-Hüseynî'ye ait olan bu eser 1225'te telif edilmiştir⁹. Günümüze kadar ulaşmayan pek çok kaynaktan hazırlandığı için önemi büyük olan eserden Süleyman Şah ile ilgili dönemden bahsederken yararlanılmıştır. Ahmet Ateş tarafından hazırlanan Türkçe nüshası kullanılmıştır.

el-Evamirü'l -Ala'iyye fi'l-Umüri'l-Ala'iyye : Meşhur İlhanlı devlet adamı ve tarihçisi Ata Melik Cüveynî'nin emri ile İbn Bibi tarafından yazılmaya başlanıp kendisine ithaf edilmesine rağmen önemli bir kısmının I.Alaeddin Keykubad'a tahsis edildiği, yerli vakayinameler içerisinde birinci sırayı işgal eden ve Selçukname de denilen bu eser, bu araştırma da kullanılan kaynaklar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Selçuklu Türkiye'sini değil Selçuklu sultanlarının tarihini anlatan İranlı sünni müverrih ve edip İbn Bibi eserini siyasi tarih ağırlıklı olarak anlatmıştır¹⁰. Bu

⁵ Üremiş, a.g.e., s.XIV

⁶ İbnü'l Esir, **El-Kamil Fi't-Tarih**, c.IX, (Çev. Abdülkerim Özaydın), Bahar Yay., İstanbul 1991s.362

⁷ Raşid Al-Din Fazlallah, **Cami'al Tavarih**, c.II, (Yayınlayan: Ahmed Ateş), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1960 s.10

⁸ Şadruddin Ebu'l- Hasan Ali İbn Naşır İbn Ali El- Hüseyini, **Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye**, (Çeviren: Necati Lügäl)ji Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.22

⁹ Üremiş, a.g.e., s. XX

¹⁰ Üremiş, a.g.e., s. XX

eserden, çalışmamızın son bölümünde faydalanılmıştır. Gıyaseddin Keyhüsrev'in, II. Kılıç Arslan'dan sonra Selçukluların başına geçtiği bilgisi bu kaynaktan edinilmiştir¹¹.

Ermeni, Süryani ve Bizans Kaynakları:

Urfalı Mateos : XI. asrın sonu ve XII. asrın ilk yarısında yaşayan Urfalı Mateos'un bu eseri Ermeni kaynaklarının en önemlisi olup, müellif eserinde 952-1136 yıllarındaki olayları anlatmıştır. Mateos eserini üç kısma ayırmış olup 952 yılından itibaren tarihi sıra ile 1052 yılına kadar olan hadiseleri birinci kısımda ele almıştır. İkinci kısımda 1053-1102, üçüncü kısımda ise 1102-1136 yılı olayları tarihi sıra ile kaydedilmiştir. Çalışmamız esnasında sıklıkla başvurduğumuz bu eserin özellikle Süleyman Şah, Kılıç Arslan, Danişmend Gazi ve Melik Muhammed ile ilgili bölümlerinden yararlanılmıştır¹².

Abu'l Farac Tarihi : Ebu'l Ferec tarafından yazılan eser üç bölümden oluşmaktadır. Hazreti Adem'den başlayıp 1285 yılına kadar olan birinci bölüm, bu araştırmada kullanılan bölümdür¹³.

Alexiad : Türkiye Selçukluları hakkında bilgi veren Bizans kaynakları içerisinde önemli bir yere sahip olan Bizans İmparatoru Alexsios Komnenos'un (1081-1118) kızı ve meşhur tarihçi Nikephoros Bryennios'un karısı olan Anne Comnena'nın eseridir¹⁴. Süleyman Şah'ın ölümünden hemen sonraki olayları anlatması bakımından önemlidir. Çalışmada bu eser 1097 yılındaki Haçlı saldırılarından bahsedilirken kullanılmıştır¹⁵.

¹¹ İbn Bibi (El- Hüseyin B. Muhammed B. Ali El Caferi El Rugaa), (1996). **El Evamirü'l Ala'ie, Fi'l Umur'il Ala'ie**, (Yayına Hazırlayan, Mürsel Öztürk), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

¹² **Urfalı Mateos Vekainamesi ve Papaz Grigorun Zeyli**, (Çeviren: Hrant D. Andresasyan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000 s.161

¹³ ¹³ Gregory Abul Farac, **Abu'l Farac Tarihi**, c.I.II., (Çev. Ömer Rıza Doğrul), TTK, Yay., Ankara 1945 s.329

¹⁴ Üremiş, **a.g.e.**, s. XXIX

¹⁵ Anna Komnena **Alexiad (Malazgirt Sonrası)**, (Çev. Bilge Umar) İnkılap Kitapevi, İstanbul 1997 s.325

Historia : Niketas Khoniates tarafından yazılmıştır. Bu eser, Bizans'ın, Sultan Mesut (1116-55) ve II. Kılıçarslan (1155-92) ile siyasi askeri münasebetlerini anlatmaktadır¹⁶. Bu araştırmada Historia, Sultan Mesud'un, Bizans ile ilişkileri anlatılırken kullanılmıştır¹⁷.

Araştırma ve İncelemeler:

Bu çalışmada kullanılan ana kaynakların yanında günümüzde yazılmış eserler de incelenmiştir. Günümüz eserleri dilinin daha yalın olması, ana kaynaklara göre olayların daha ayrıntılı ve derli toplu olması bakımından çalışmamıza katkısı büyük olmuştur. Çalışma boyunca sürekli olarak faydalandığımız önemli kaynaklar arasında Ali Sevim, Osman Turan, Erdoğan Merçil, Yaşar Yücel ve Mükrimin Halil Yınanç'a ait kitaplar yer almaktadır. Bunun yanında Muharrem Kesik'in konumuzla aynı isme sahip makalesi, Işın Demirkent ve Abdulkerim Özaydın'ın Diyanet İslam Ansiklopedisinde bulunan ilgili makaleleri, Necati Demir ve Mustafa Keskin'e ait Danışmendliler ve Selçuklular ile ilgili Türkler Ansiklopedisindeki makaleleri ve Genel Türk Tarihi Ansiklopedisinin ilgili maddelerinden yararlanılmıştır. Burada belirtilen kaynakların dışında çalışmamızda kullandığımız diğer eserler de Tezimizin "Kaynakça" kısmında yer almaktadır.

¹⁶ Üremiş, **a.g.e.**, s. XXIX

¹⁷ Niketas Khoniates, **Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)**, (Çeviren, Fikret Işıltan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995 s.13

GİRİŞ

Jeopolitik konuma sahip olan Anadolu, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Çeşitli uygarlıkların birbirinden farklı kültür yapıları Anadolu'nun bir kültür mozaïği haline gelmesinde etkili olmuştur. Asya ve Avrupa kıtaları arasında adeta bir köprü vazifesi gören Anadolu binlerce yıllık mücadeleden sonra Türklere vatan olmuştur.

26 Ağustos 1071 yılında yapılan ve Türk milletinin hayatına adeta damgasını vuran Malazgirt zaferi Türk Halkı için bir dönüm noktası olmuştur. Bu zaferden sonra Anadolu'nun Türkleşme serüveni başlamış, Sultan Alparslan bu zaferin kazanılmasında etkili olan komutanlarına çeşitli bölgeleri ikta olarak vererek Anadolu'ya sahip çıkmalarını teşvik etmiştir. Danişmend Gazi tarafından kurulan Danişmendliler Devleti de bu devletlerden birisidir. Türk kültür hayatına önemli miraslar bırakan bu devlet Anadolu'nun mamur hâle gelmesinde oldukça etkili olmuştur.

Anadolu'nun fethinden sonra kurulan bir diğerk önemli devlet ise Anadolu Selçukluları Devletidir. Selçukluların atası Selçuk Bey'in ölümü üzerine oğlu Arslan Yabgu, Büyük Selçuklu devletinin başına geçmişti. Karahanlılar ve Gazneliler tarafından tehdit unsuru olarak görülen Arslan Yabgu, Gazneli Sultan Mahmut tarafından kaçırılarak Kalincar kalesine hapsedilmişti. Buradaki yedi yıllık esaretten sonra Arslan Yabgu ölünce oğlu Kutalmış bir süre Tuğrul beyin hizmetine girmişse de Tuğrul Beyin son dönemlerinde saltanat davasında bulunmuştu. Bu mücadele Alparslan dönemine kadar devam etmiştir. Alparslan ile yapılan mücadeleyi kaybeden Kutalmış'ın ölümünden sonra oğlu Süleyman Şah 1075 yılında İznik'te Anadolu Selçuklularını vücuda getirmiştir.

Bu çalışma, Selçukluların ve Danişmendlilerin siyasi ilişkilerini anlatmak, dönemin hükümdarlarını tanıtmak, bu dönemde her iki devletinde politikasına yön veren Bizans, Haçlı ve Ermeniler gibi Anadolu'daki etkili diğerk unsurları anlatmak ve devletlerin varlık gösterdiği Anadolu'nun XI. ve XII. Yüzyıllardaki durumuna göz atmak vesilesiyle yapılmıştır. Bu kapsamda Selçuklular ile Danişmendliler arasındaki siyasî ve askerî ilişkileri ortaya çıkartmak için bu araştırmada konular çeşitli başlıklar altında toplanmıştır.

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde Türkiye Selçuklularının menşesine değinilerek Arslan Yabgu'nun, Büyük Selçuklular Devletinde verdiği taht mücadelesi, Kutalmış'ın Anadolu'daki faaliyetleri ve Gazi Süleyman Şah'ın Anadolu'da devleti kurma süreci ele alınmıştır. Yine bu bölümde Danişmendlilerin menşei, Danişmend Gazi'nin Alp Arslan komutasında iken yaptığı faaliyetlerden ve devleti kurma sürecinden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde Selçuklu – Danişmendli ilişkisi anlatılarak her iki devletin birbirleri ile münasebetleri üzerinde durulmuştur. Bu ilişki içerisinde özellikle Türklerin, yabancı devletlere (Bizans ve Haçlı Orduları) karşı olan ittifakları bilhassa vurgulanmıştır. Türk halkının, Türk ulusunun düşman devletler karşısındaki kenetlenmesine dair örnekler bu kısımda gösterilmiştir. Ayrıca bu bölümde Danişmendlilerin, Melik Muhammed dönemindeki yükselme dönemleri ve yine Melik Muhammedin ölümüyle başlayacak olan gerileme dönemleri de yer almaktadır. Nitekim Danişmendli Melik Muhammed'in ölümü üzerine Danişmendlilerin, Selçukluların da baskısıyla kollara bölündüğü ve o eski görkemli günlerinin kayboluşu bu kısımda anlatılmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde Danişmendlilerin, bölünen kollarının siyasî alanda yetersiz devlet adamları tarafından yönetilmesi ve zaten bölünmüş olan kolların II. Kılıç Arslan tarafından Selçuklulara dâhil edilmesinden ve bunun sonucu olarak Danişmendlilerin yıkılışın bahsedilmiştir. Son bölüm olan dördüncü bölümde Danişmendlilerin yıkılışından sonra Selçukluların Anadolu'daki durumu aktararak o dönem Anadolu'su hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak Miryokefalon Savaşı, bu savaşın Türk Tarihine etkisi, Selçukluların Anadolu'yu derinden etkileyen ve etkisi günümüze kadar ulaşan kültürel faaliyetleri anlatılarak araştırmaya son verilmiştir.

Çalışmanın açık ve anlaşılır olması için söz konusu her iki devletin siyasî, sosyal kültürel faaliyetlerini tek tek ele alınmamış, konunun kapsam ve çerçevesi dışına çıkılmayarak konu içerisine bu bilgiler serpiştirilmiştir. Özellikle her iki devletin aynı zamanlarda yönetimde hakim hükümdarları bir arada verilerek tarihsel akış sağlanmıştır. Gerek Selçukluların, gerekse Danişmendlilerin diğer devletlerle olan münasebetleri ayrıca ele alınmayarak, bu münasebetler Selçuklu-Danişmendli ilişkisi içinde değerlendirilmiştir. Konumuz Selçuklu- Danişmendli ilişkisi olduğu için,

çalışmamız Danişmendlilerin yıkılışı ile sonlandırılmış, Anadolu Selçuklularının, Danişmendliler'den sonraki siyaseti ve hükümdarları hakkında bilgi verilmemiştir.

Çalışmamızın, araştırma sürecinde çeşitli sıkıntıların yaşandığını söylemek mümkündür. Özellikle kaynak taraması sürecinde konumuz ile alakalı ismini tespit ettiğimiz bazı kaynak eserlere ulaşılmamıştır. Çalışma boyunca dikkati çeken bir diğer husus ise Selçuklular dönemine ilişkin bilgileri ihtiva eden Aksarayî'ye ait Müsameratü'l Ahbar adlı eserdeki kronolojik sıranın diğer kaynaklardan farklı olduğudur, kaynak karşılaştırması yapıldığında bazı hadiseler arasında 2-3 yıl gibi farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Danişmedliler ile ilgili kaynak eserlerin azlığı da özellikle Danişmendliler Devletinin kuruluş süreci ile ilgili bilgilerin yeterince ortaya konulamamasına yol açmıştır. Döneme ait kaynakların bir kısmının Arapça olması, bu kaynaklardan yararlanmamıza engel olmuştur. Bu nedenle çalışmamız, Arapçadan Türkçeye çevrilen eserlerin yanı sıra Anadolu Selçukluları ve Danişmendliler ile ilgili kaleme alınan günümüzde basılan son dönem kitap ve makaleler ile sınırlı kalmıştır.

Anadolu'nun XI. ve XII. Yüzyılının anlatıldığı bu çalışmada sadece Selçuklular ile Danişmendliler arasındaki siyasî ve askerî ilişkisi anlatılmamış bunun yanında bu devletlerin Haçlı ve Bizanslılar ile olan mücadelelerine de değinilmiştir. Bu dönemdeki yoğun mücadele Anadolu'nun zenginliğinin ve jeopolitik konumda olduğunun kanıtıdır.

BÖLÜM I

TÜRKİYE SELÇUKLULARININ VE DANIŞMENDLİLERİN MENŞEİ VE KURULUŞLARI

Köklü bir geçmişe sahip olan Türkler tarih boyunca çeşitli sahalarda birçok devlet kurmuşlardır. Bu devletler Türk gelenekleri, örf ve adetleri, usta savaşçılık kabiliyetleri ile asırlarca hayatta kalmışlardır. Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu'da kurulan Anadolu Selçuklu Devleti ve Danişmendliler Devleti, gerek Türk Tarihi gerekse İslam tarihi bakımından oldukça mühim bir yer edinen Türk Devletlerindedir . XI. Asırda başlayıp XII. Asrın ortalarında son bulacak olan Selçuklu, Danişmendli ilişkisi, bu dönemde Anadolu'da varlık gösteren diğer devletleri de etkisi altına almıştır.

1.1.Türkiye Selçuklularının Menşei ve Kuruluşu

Oğuzların 24 boyundan biri olan Kınık boyuna mensup¹⁸ Selçuk bey tarafından kurulan Selçuklu birliği Gazneli Devletiyle 1040 yılında yapılan Dandanakan savaşından sonra devlet haline gelmiştir. 1075 yılında İznik'te kurulacak olan Türkiye Selçuklu Devleti de hiç şüphesiz ki Büyük Selçukluların soydaşlarınca kurulmuştur. Zira Türkiye Selçukluların menşeiine bakıldığında kurucusu Gazi Süleyman Şah'ın dedesi olan Arslan yabgunun, Selçuk Bey'in oğlu olduğu görülmektedir.

Selçuk Bey'in, kaynaklardan tespit edildiğine göre dört oğlu vardı. Bunlar: Mikail, Arslan Yabgu (İsrail), Yusuf Yımal ve Musa İnanç idi¹⁹. Ayrıca Yunus adında

¹⁸ Hey'et Cevat, **Türklerin Tarih ve Kültürüne Bir Bakış**, (Çeviren: Melek Müderriszade), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 112, Kösoğlu Nevzat, **Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1997, s.52

¹⁹ Raşid Al-Din Fazlallah, **Cami'al Tavarih**, c.II, (Yayınlayan: Ahmed Ateş), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1960 s.10, Divitçioğlu Sencer, **Oğuzdan Selçuklu'ya**, Eren Yayınları, İstanbul 1994, s.60

başka bir oğlu olduğu da ileri sürülmektedir²⁰. Aksarayi eserinde Selçuk beyin beş oğlu olduğunu beşinci oğlunun adının Ahmed olduğunu yazar²¹.

Selçuk Bey'in tahminen 1007 yılında vefatından sonra başa töre gereği Arslan geçmiş²² ve Yabgu unvanını almıştır. (Selçuk Bey'in büyük oğlu Mikail seferlerden birinde şehit olmuş²³, oğulları Tuğrul ve Çağrı Beyler – bunlar devleti resmen kuracaklardır – dedeleri Selçuk Bey tarafından itina ile büyütülmüşlerdir) Arslan Yabgu idareyi devraldığı zaman kendilerine bağlı olan Oğuz oymakları yarı bağımsız bir durumda idi. Oğuzlar yöneticilere göre farklı isimlerle adlandırılmış Arslan Yabgu'ya bağlı olanlara “Yabğulular”, Yusuf Yınal'a bağlı olanlara “Yınalılar”, Tuğrul ve Çağrı Beyler'e bağlı olanlara da “Selçuklular” adı verilmiştir²⁴.

Arslan Yabgunun devletin başında olduğu dönemlerde yeğenleri Tuğrul ve Çağrı Beylerle aralarında sıkı bir ilişki söz konusu değildi, hatta aralarında gerginliğin olduğu da görülmektedir. Arslan Yabgunun bu dönem içindeki faaliyetlerine göz atıldığında bu duruma bir açıklık getirilmiş olacaktır. Nitekim Arslan Yabgu Karahanlılar'ın Samani devletini yıktığı 999 tarihinde Samani hükümdarı Muntasır, Arslan Yabgu ile birleşerek²⁵ Karahanlılar'dan Buhara'ya almış ve Karahanlılar'ı bozguna uğratmıştı.

Karahanlılar daha sonra Muntasır'ı bozguna uğratarak Buhara'ya yeniden sahip oldular. Muntasır bu olayın üzerine Arslan Yabgu'ya askeri bir birlik yollayarak Karahanlı İliğ Nasr Han'ı yeniden bozguna uğrattı. Arslan Yabgu bu olaydan sonra taraf değiştirerek İliğ Nasr Han ile birleşti ve Muntasır'a cephe aldı. Böylelikle Muntasır'ın Samanileri yeniden diriltme çabaları başarılı olmadı. Arslan Yabgu, İliğ Nasr Han'ın ittifakı devam ederken Tuğrul ve Çağrı Beyler, İliğ Nasr Han'ın saldırısına uğradı ve Karahanlı Hükümdarı Buğra Hanın hizmetine girdiler.

²⁰ Sevim Ali, Erdoğan Merçil, **Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat ve Kültür**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s.17

²¹ Kerimüddin Mahmud-i Aksarayi, **Müsâmeratü'l Ahbâr**, (Çeviren: Mürsel Öztürk), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s.6

²² Dabağyan Levon Panos, **Türk Cihan Hakimiyetine Açılan Yol**, Karadağ Yayınları, İstanbul 2006, s.27

²³ İbnü'l Esir, **El-Kamîl Fi't-Tarih**, c.IX, (Çev. Abdulkerim Özyayın), Bahar Yay., İstanbul 1991 s.362

²⁴ Sevim, **a.g.e.**, s.17

²⁵ İbnü'l Esir, **a.g.e.**, s.362

Bu esnada Buğra Han, Tuğrul Bey'i hapse attı; Çağrı Bey bu olay üzerine bazı Karahanlı kumandanlarını esir alınca Buğra Han, Tuğrul Bey'i serbest bıraktı²⁶. Tuğrul ve Çağrı Bey'ler bundan sonra kendilerine bağlı Türkmenleri yanlarına alarak yeniden Maverâünnehir bölgesine döndüler.

1012/13 Yılında İliğ Nasr Han'ın ölümünden sonra Karahanlı Hükümdarı Arslan Han tarafından hapsedilen Karahanlı şehzadesi Ali Tekin hapsedildiği yerden kaçtı ve Arslan Yabğu ile birleşti²⁷. Aralarında akrabalık bağları kurarak güçlenmek için Ali Tekin, Arslan Yabğu'nun kızı ile evlenmiştir²⁸. Arslan Yabğu, Ali Tekin ile olan ittifakına yeğenleri Tuğrul ve Çağrı Beyler'i dahil etmedi. Bu dönemde Ali Tekin'in Tuğrul ve Çağrı Beyler üzerinde baskısının olduğunu da söylemek mümkündür. Ali Tekin, Tuğrul ve Çağrı Beyler'e baskı yaparak kendisine tabi olmalarını istedi. Tuğrul ve Çağrı Beyler bir taraftan Karahanlı Hükümdarı Buğra Han'ın saldırılarına karşı koyarken öte taraftan ise Ali Tekin'in baskılarına maruz kalmışlardı. Bunun üzerine yeni bir yurt aramaya karar verdiler. Tuğrul Bey, Türkmenler'le birlikte çöllere çekilirken, Çağrı Bey ise Bizans'ın idaresindeki Anadolu'ya bir keşif seferine çıkmıştı.

Arslan Yabğu ile ittifak kuran Ali Tekin hızlı bir ilerleme ile gücünü arttırdı ve Buhara yakınlarında bir Karahanlı Beyliği kurdu. Bu durum Karahanlılar ve Gazneliler tarafından bir tehdit unsuru olarak algılandı, neticede Karahanlı Hükümdarı Yusuf Kadir Han ve Gazneli Sultanı Mahmut, Semerkant civarında bir toplantı yaptı (1025). Bu toplantı "İran ve Turan" başlığı ile yapıldı ve şu kararlar alındı²⁹.

- Ali Tekin'in Maverâünnehirdeki beyliğine son verilecek ve bölgenin başına Yusuf Kadir Han'ın yeğeni "Yeğen Tekin" getirilecek
- Arslan Yabğu'nun başında bulunduğu Türkmenler Maverâünnehirden Horasana nakledilecek
- Amuderya her iki devlet için sınır kabul edilecek

²⁶ İbnü'l Esir, **a.g.e.**, s.362

²⁷ Genç, Reşat, **Karahanlılar, Devlet Teşkilatı**, TTK Yayınları, Ankara 2002, s.14

²⁸ Turan Osman, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2009, s.88

²⁹ Kösoğlu, **a.g.e.**, s.53

- Her iki hükümdar bu anlaşmanın sağlanması için akrabalık girişiminde bulunacak³⁰
- I. ve II. Maddenin uygulaması görevini Sultan Mahmud üstlenecek

Söz konusu bu anlaşmanın yapıldığı esnada her iki hükümdarın saldırılardan korunmak için Ali Tekin ve Arslan Yabgu çöllere çekilmişlerdi³¹. Sultan Mahmud, Arslan Yabguya bir elçi göndererek “Biz Hint ülkesine gaza düzenlediğimiz zaman İslâm beldelerinin her yerinden seçkin yiğitler kendi istek ve iradeleriyle gaza ve cihada destek çıkmakta. Böyle bir mutluluk ve şöhrete ulaşmak için Selçuk oğullarının bir defa dahi kafirlerin beldelerine yürümemiş olmaları şaşılacak bir durumdur. Aramızdaki mesafe kısaldığına göre büyükleriniz ve önde gelenleriniz huzura gelsinler de yapılması gereken işler kendilerine anlatılsın sonrada padişah hil’atine ve övgüsüne kavuşmuş olarak geri dönsünler” dedi³².

Arslan Yabgu, Karahanlı ve Gazneli gibi güçlü iki devlet karşısında başarılı olamayacağını bildiği için yakın arkadaşlarıyla birlikte Semerkant’a giderek Sultan Mahmud’un dâvetine icâbet etti. Onuruna verilen şölende Sultan Mahmud’un “Bana askerî yardım gerekse ne kadar atlı kuvvet gönderebilirsin” sorusu üzerine Arslan Yabgu silahdarlarından bir ok alarak “bunu kendi boyuma (Kınık) gönderirsem 10 bin atlı”, silahdarından aldığı bir yay’ı göstererek “bunu kendi ulusuma gönderirsem 30 bin atlı”, yine silahdarlarından bir ok alarak “eğer bunu Balhan dağına gönderirsem 100 bin atlı” ve bir diğer ok alıp “eğer bunu Türkistan’a gönderirsem 200 bin atlı gelir” cevabını verdi. Sultan Mahmud bu cevap üzerine şaşkın kaldı ve endişelendi. “Bir kimse, elbise ve maaş vermeden üç çubukla 60 bin süvariye hazır hale getirebiliyorsa onu hor görmemek gerekir” dedi. Bunun sonucunda yakınlarıyla görüşen Sultan “İsrail (Arslan Yabgu), oğlu ve on adamıyla üç gün benim misafirim olsun, onların hoş tutulması konusunda hiçbir şey eksik bırakılmasın” buyurdu. Bunun üzerine izzet ve ikram ile geçen gecede şarap verilerek uykuya dalan emirler Kalincar Kalesine kapatılarak hapsedildi³³.

³⁰ Merçil, Erdoğan, “Gazneliler”, **Türkler Ansiklopedisi**, c.4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002 s.478

³¹ Turan, **a.g.e.**, s.90

³² Aksarayi, **a.g.e.**, s.7

³³ Aksarayi, **a.g.e.**, s.8, Merçil, **a.g.m.**, s.478

Sultan Mahmud, Arslan Yabgu'yu bertaraf ettikten sonra Arslan Yabgu'ya bağlı Türkmenlere saldırılar düzenledi. Dört bin çadırılık bir kitleyi Horasan'a getirtti ve Nesa, Baverd ve Ferava'ya yerleştirdi. Başlarının tutuklanması üzerine Kızıl, Yağmur, Boğa, Mansur ve Anasioğlu gibi beyler özellikle vergi memurlarının vergileri arttırması üzerine yağma hareketlerine başladılar. Sultan Mahmud önce Horasan Valisi Arslan Cazib'i onlara karşı sevketti. 1028 yılında ise kendisi bizzat onları cezalandırdı. Bu olaydan sonra Türkmenlerin bir kısmı Balhan Dağlarına ve Dihistan'a sığındı, diğer bir kısmı da Azerbaycan ve Doğu Anadolu'ya uzanan bölgelere akınlar yaptılar.

Arslan Yabgu'nun Kalincar kalesinden bir ok göndermesi üzerine Türkmen grupları, Gaznelilere karşı saldırılarda bulundu, burada amaç başbuğlarını kaleden çıkarmak idi. Saldırılar sırasında Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış kaleden kaçarken³⁴, Arslan Yabgu ise 7 yıl daha hapis hayatı sürdürdükten sonra hapishanede öldü (1032)³⁵. Ravendi eserinde Arslan Yabgu'nun güleryüzlü, utangaç, hamiyet sahibi, geç kızıp, hemen affeden cömert bir kişiliğe sahip olduğunu yazar³⁶.

Arslan Yabgu'nun ölümü üzerine Selçuklu ailesinin ve Türkmenlerin başına yaşça büyük olan Musa İnanç Bey getirildi fakat araştırmalar gösteriyor ki Musa İnanç Bey'in yanında yeğenleri Tuğrul ve Çağrı Beyler de yönetimde oldukça etkili olmuşlardı. Öyle ki Arslan Yabgu'nun ölümünden sonra Selçukluları idaresi altında tutmak isteyen Gazneli Sultan Mahmud, kendisine muhatap olarak Tuğrul ve Çağrı beyleri seçmişti. Kendilerine yurt vaad eden Sultan Mahmud olumsuz bir cevapla karşılaşmıştır. Bu dönemde bir diğer ittifak önerisi de Karahanlı Ali Tekin tarafından yapılmış fakat bu da olumsuz karşılanmıştı. Ali Tekin bu karar karşısında Selçuklu birliğini dağıtmak için Yusuf Yınal'a "Selçuklu Yabgusu" unvanını vaat etmişse de olumlu bir sonuç alamamıştı. Bunun üzerine Ali Tekin Selçuklulara yaptığı bir baskında Yusuf Yınal'ı öldürdü.

³⁴ Turan, **a.g.e.**, s.91

³⁵ Aksarayı eserinde bu olayı farklı anlatmaktadır. Zira eserde Türkmenlerin Arslan Yabgu'yu hapisten kurtarmak için Kalincar kalesinde odunculuk ve suçluluk yaptıklarını ve bir gece Arslan Yabgu'yu hapisten kaçırdıklarını ve Horasan'a doğru gittiklerini yazar. "Sabah olup kale komutanı (Kutval) durumu öğrenince muhafızlar ormanda yollarını kaybeden İsrail'i, oğlunu ve Türkmenleri buldular. Çoğunu yakalatıp astılar. Durumu Sultan Mesud duyunca İsrail'in zehirlenerek öldürülmesini ve Kutalmış'ın gözetim altında tutulmasını istedi."Kutalmışın İsyan sırasında kaçmadığını, Sultan Mesud'un Selçuklu Sultanı Tuğrul ile ilişkilerini iyileştirmek için Sultan Tuğrul'un isteği üzerine serbest bırakıldığını yazar. **Bkz:** Aksarayı, **Müsameratu'lahbar**, s.9-10

³⁶ Muhammed b. Ali b. Süleyman er-Ravendi, **Rahat-üs-Sudur ve Ayett-üs-Sürûr**, (Çeviren: Ahmed Ateş) C.II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.269

Selçuklu cephesinde olaylar bu şekilde devam ederken bu dönemde Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış'ın akibeti hakkında kaynaklarda bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Yalnız Aksarayî eserinde Kutalmış'ın bu dönemde Gazneli Sultan Mesud tarafından esir edildiğini ve Dandanakan Savaşı (1040) esnasında Tuğrul Bey'e teslim edildiğini yazar. Kutalmış'a diğer kaynaklarda Dandanakan savaşından sonra rastlanılmaktadır. Kutalmış'ın bu savaşa katılıp katılmadığıyla ilgili bir bilgi yoktur.

1040 yılında Dandanakan zaferinden sonra Selçuklu başbuğları tarafından "Horasan Selçuklu Hükümdarı" ilan edilen Tuğrul Bey, Abbasi halifesine, İran'daki yöresel emirliklere, Karahanlı Hükümdârı ve şehzâdelerine birer fetihnâme gönderdi. Bundan sonra fiilen ve hukuken Sultan olan Tuğrul Bey, başkent Nişabur'da oturdu ve batı yönündeki ülkelerin fethi için paylaşımlar yaptı. Buna göre; Çağrı Bey, Merv'de oturacak Serahs, Belh ve Amuderya-Gazne arasındaki memleketlere hâkim olacak, Musa İnanç başkenti Herak olmak üzere Bust, İsfizar ve Sistan'a kadar olan memleketlere hâkim olacak, kendilerine muhtariyet verilmeyen Selçuklu şehzadeleri İbrahim Yınal, Kuhistan'a, Kutalmış ise Cürcan (Gürgen) ve Damgan (Damegan)'a , Çağrı Bey'in oğlu Kavurt Bey ise Kirman'a atanmıştır³⁷.

1.1.1. Kutalmış'ın Tuğrul Bey Dönemindeki Faaliyetleri

Kutalmış, Tuğrul Beyin ölümüne yakın bir döneme kadar ona bağlı olarak birçok fethi katılmıştır. Tuğrul Bey'in önemli fetihlerde görevlendirdiği Kutalmış ciddi başarılar elde etmiştir. Kutalmış'ın bu dönem içindeki faaliyetlerini şu şekilde sıralayabiliriz.

- Tuğrul Bey İran'ı fethetmesi için İbrahim Yınal, Kutalmış ve Kavurd'u görevlendirdi. Bu Selçuklu Şehzadeleri birkaç yıl içerisinde Büveyhoğullarının yönetimi altında bulunan Şehrizûr, Hânikin, Hulvan, Dinever, Karmasin, Curcan, Damgan, Kûmis, Şiraz ve İstahr gibi şehir ve kaleleri fethedip Selçuklu sınırlarını genişlettiler.

³⁷Merçil, Erdoğan, "Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi" **Türkler Ansiklopedisi**, c.4 Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.601

- Tuğrul Bey Anadolu'nun fethi için yeni girişimlere başlamış ve bu kapsamda başkenti Nişabur'dan Rey kentine taşıdı. Bundan sonra amcası Yusuf Yinal'ın oğlu İbrahim Yinal'ı Hemedan ve İsfahan il ve yörelerinin, diğer amcasının oğulları Arslan Yabgu ve Resultekin'i Hazar bölgesinin, Musa Yabgu'nun oğlu Hasan ile Çağrı Bey'in oğlu Yakutî'yi de Azerbaycan fethiyle görevlendirdi³⁸. Kutalmış bu esnada Geylan ve Târim bölgelerini fethetmiş Aras ırmağını geçerek Erran ve Gürcistan'a girmeyi başarmıştı. Burada Kutalmış, Bizans İmparatoru IX. Konstantinos Monomakhos'un Gürcü asıllı kumandanı Liparit yönetiminde sevk ettiği ordunun Şeddadoğulları Beyliği'nin başkenti Dovin'i kuşatıp sıkıştırması üzerine onları savunmak amacıyla harekete geçerek Liparit'i Gence önlerinde yenilgiye uğratmış³⁹ ve geri çekilmek zorunda bırakmıştır.
- Azerbaycan fethi ile görevli olan Musa Yabgu'nun oğlu Hasan'ın 1047\48 yıllarında Büyük Zap suyu yöresinde Gürcistan destekli Bizans ordusu karşısında yenilgiye uğrayıp ölmesi üzerine, Tuğrul Bey Azerbaycan genel valiliğine İbrahim Yinal'ı atadı ve Erran bölgesinde başarılı seferler yapan Kutalmış'ı da Anadolu'da fetih yapmak ve Selçukluların öcünü almak için görevlendirdi. 1048 yılında Bizans kaynaklarında 100 bin kişi olduğu ifade edilen bir orduyla Anadolu topraklarına girdiler. Selçukluların bu şekilde hızlı ilerlediğini gören Vaspurakan ve Gürcistan valisi Aaron ve Kekaumenos, imparator IX. Konstantinos'tan hemen yardım istedi ve Bizans genarali Liparit'in desteğini aldı. Kekavmanos, İbrahim Yinal'a barış teklifi göndermişse de kabul edilmemiştir. İbrahim Yinal ve Kutalmış'ın ordusu ciddi bir ilerleme ile Erzurum yönüne doğru ilerledi ve Selçuklu ordusu Pasin ovasındaki Hasan Kale önünde karargâh kurdu. 18 Eylül 1048 yılında şiddetli bir savaş başladı⁴⁰ ve Bizans ordusu yenilgiye uğratıldı. Kutalmış bu savaşta önemli bir rol oynadı ve ordunun büyük bir bölümünün idaresini elinde tuttu.
- Kutalmış'ın bir diğer önemli faaliyeti de Tuğrul Bey'in isteği ile Büveyhoğullarının Türk asıllı valisi Arslan Besasiri'ye karşı düzenlediği

³⁸ Muhammed b. Ali b. Süleyman er-Ravendi, **Rahat-üs-Sudur ve Ayett-üs-Sürûr**, (Çeviren: Ahmed Ateş) C.I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.102, Bayrak M.Orhan, **Türk İmparatorlukları Tarihi**, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2006 s.249

³⁹ Sevim, Ali, **Genel Çizgileriyle Selçuklu-Ermeni İlişkileri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s.7

⁴⁰ Kösoğlu, **a.g.e.**,s.78

seferi olmuştur⁴¹. Zira Arslan Besasiri, Abbasi Halifesi Kaim Biemrillah'ı baskı altında tutmuş⁴², Şii Fatimilerle birleşerek Halifeye baskı kurmuşlardı. Abbasi Halifesinin Sultan Tuğrul'dan yardım istemesi⁴³ üzerine Tuğrul Bey Kutalmış'ı görevlendirmiş fakat bu karşılaşmada Selçuklu ordusu büyük kayıplar vermiştir.

Kutalmış, Tuğrul Beyin son dönemlerinde saltanat davasında bulunarak isyan etmiştir⁴⁴. Babasının Kalincar kalesine hapsedilip orada ölmesinden sonra töre gereği büyük erkek evlat olarak kendisinin başa geçmesi gerektiğini ileri sürdü⁴⁵. Kutalmış babasına bağlı olan Türkmenleri yanına alarak isyan etmişse de Selçuklu kuvvetleri karşısında dayanamayarak Girdkuh kalesine çekilmek zorunda kalmıştı. Selçuklu ordusu daha sonra Girdkuh kalesini kuşatan Kutalmış ve kardeşlerine karşı harekete geçmişse de kale önünde yapılan savaşta yenilgiye uğramış ve geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu isyan Alparslan döneminde de devam etmiştir. Tuğrul Bey 1063 yılında vefat etmiştir. Çok sevilen bu hükümdarın ölümüne Ermeni kralı üzülmüş ve tamamen siyahlara bürünerek yas tutmuş ve tahtına yakın yerlere küller döktürmüştü. Bu olay eski Ermeni adetlerinde matem nişânesi idi⁴⁶.

Sultan Tuğrul Bey'in 1063 yılındaki vefatından sonra devletin başına veliaht olarak Çağrı Bey'in oğlu Süleyman geçti⁴⁷. Fakat Alp Arslan ve Kutalmış saltanat davasına kalkışmışlardı⁴⁸. Kutalmış Gird-Kuh kalesinden inerek 50.000 Türkmen ile Rey şehri üzerine yürüdü⁴⁹ 15 Teşrin 1063'te kendi adına hutbe okutarak sultanlığını ilan etti⁵⁰.

⁴¹ Sıbt İbnu'l Cevzî, **Mir'âtü'z-Zaman Fî Târîhi'l-Âyân'da Selçuklular**, (Derleyen: Ali Sevim), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s.25

⁴² Aksarayı, **a.g.e.**, s.10

⁴³ Ravendi, **a.g.e.**, s.106

⁴⁴ Bedirhan Yaşar, **Ortaçağ Tarihi**, Eğitim Kitapevi, Konya 2007, s.268

⁴⁵ Kaynaklar Kutalmış'ın isyan'a başladığı yazmamaktadır. Yalnız İbrahim Yınal'ın isyanı esnasında Kutalmış'ın ortadan kaybolduğu söylenmektedir. Bkz. Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti** s.140

⁴⁶ Dabagyan Levon Panos, **Türkiye Ermenileri Tarihi**, IQ Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul 2006, s.57

⁴⁷ Yazıcızade Ali eserinde Süleyman'ın 12 yıl hükümdarlık yaptığını yazar, Bkz: Yazıcızade Ali, **Tevarih Ali Selçuk** s.54

⁴⁸ Keskin Mustafa, "Gazi Süleyman Şah ve Türkiye Selçuklu Devletinin Kuruluşu", **Türkler Ansiklopedisi**, C.IV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.530, Mevdudi, **Selçuklular Tarihi**, CI, (Çev: Ali Genceli), Hilal Yayınları, Ankara 1971 s.256

⁴⁹ Şadrüddin Ebu'l-Hasan Ali İbn Naşır İbn Ali El-Hüseyni, **Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye**, (Çeviren: Necati Lügal) Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.22

⁵⁰ Merçil, **a.g.m.**, s.607

Alp Arslan Nişabur'a doğru hareket ederken Kutalmış Rey şehrinin muhasarası için uğraşıyordu. Alp Arslan, Kutalmış'a savaştan ve saltanattan vazgeçmesini söyledi fakat Kutalmış saltanatın kendisine ait olduğunu bildirdi⁵¹. Kutalmış iki ordunun karşılaşacağı Damegan civarındaki Milh vadisini ve Abdullah-abad havalisini su altında bırakarak bataklık oluşturdu. Nücum ilmine vakıf olan Kutalmış o günün savaşmak için uğursuz olduğuna inanarak savaşı ertelemeye çalıştı fakat diğer taraftan Alp Arslan ise bir an önce savaşmak istiyordu.

1064 yılında Alp Arslan hücum emrini verdi ve Kutalmış'ı mağlup etti. Resultekin ve büyük oğlu esir edildi. Kutalmış'ın ordusu bozulup dağıldı, Kutalmış kaçarken atından düşerek öldü⁵². Alp Arslan, Kutalmış'ın ölümüne çok üzüldü⁵³ ve matem tuttu. Alp Arslan, Kutalmış'ın cesedini Rey'de Tuğrul Bey'in yanına defnetti⁵⁴.

Kutalmış'ın doğum tarihi bilinmemektedir. Babası Arslan Yabgu 1003'te Samani prensesi ile evlenmiştir. Kutalmış, Çağrı Bey'in kızı Sultan Alp Arslan'ın kız kardeşi ile nişanlanmışsa da evlenmemiştir. Melik Danişmend Gazi'nin kız kardeşi ile evlenmişti ve bu evlilikten Anadolu'nun fatihi ve Türkiye Selçuklularının kurucusu I. Süleyman Şah doğmuştu. Kutalmış ardında altı oğul bırakmıştı⁵⁵

⁵¹ Aksarayi, **a.g.e.**, s.11

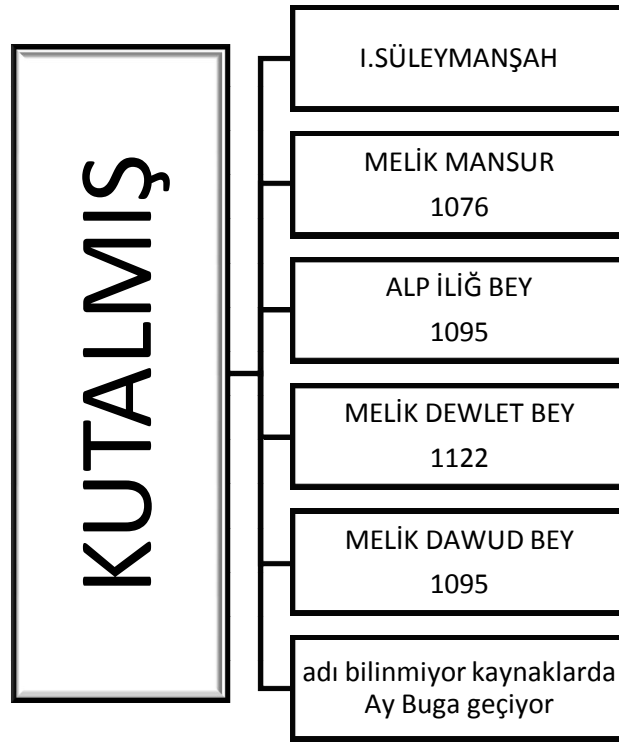
⁵² Aksarayi, **a.g.e.**, s.11, Bilge Umar, **Türkiye Halkının Ortaçağ Tarihi**, İnkılap Yayınları, İstanbul 1998, s.85

⁵³ Müneccimbaşı, **Anadolu Selçukîleri**, (Çeviren: Hasan Fehmi Turgal), Türkiye matbaası, İstanbul 1935 s.6

⁵⁴ Sevim Ali, **Anadolunun Fatih Kutalmışoğlu Süleymanşah**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1990 s.22

⁵⁵ Öztuna Yılmaz, **Devletler ve Hanedanlar**, C.2 Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1969, s.30, Kimi kaynaklar Kutalmış'ın dört oğlu olduğunu yazar. BKZ: Mehmet Altay Köymen, **Selçuklular Devri Türk Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s.102

***Kutalmış'ın Oğulları**

1.1.2. Gazi Süleyman Şah ve Türkiye Selçuklu Devletinin Kuruluşu

Kutalmış'ın ölümünden (1063\64) sonra Alp Arslan, Kutalmış'ın oğulları Mansur ve Süleyman'ı, kardeşi Resultekin ve bazı emirleri tutsak aldı⁵⁶. Kimi kaynaklarda Süleyman'ın ve kardeşlerinin Bizans sınırına sürgün edildiği yazmaktadır⁵⁷. Süleyman Şah'ın Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu'ya fethi gönderilenler arasında olmadığı anlaşılmaktadır. Süleyman Şah'ın ortaya çıkması ile Alp Arslan'ın ölümü ve bu nedenle Artuk'un Anadolu'dan ayrılması arasında bir ilişki mevcuttur. Süleyman Şah'ın sürgün edildiği esnada Anadolu'ya gelen Artuk Bey, Kızılırmak ve Yeşilirmak havzalarına fetihler yapmış⁵⁸ 1072 yılında İsak Komnenos kumandasında bir orduyu mağlup ederek kumandanlarını esir almıştı. İmparator Mihael, Artuk Bey ile anlaşma yapmış ve imparatora karşı isyanları bastırarak fetihlerini İzmit körfezine kadar ilerletmişti. Alp Arslan'ın ölümü üzerine saltanat mücadelesi başlayınca Artuk Beyi çağırmıştı ve Nisan 1073'te Melikşah'ın

⁵⁶ Sevim, a.g.e. , s.22

⁵⁷ Turan, a.g.e. , s.281

⁵⁸ Umar, a.g.e. , s.85

Kavurt'a karşı mücadelesinde Melikşah'a destek vermişti⁵⁹. Süleyman Şah ve ailesi Artuk'un dönüşünü fırsat bilerek Anadolu'daki Türkmenleri etraflarında toplamıştı. Zaten bunların büyük bir kısmı Tuğrul Bey ve Alp Arslan'dan kaçıp Anadolu'ya gelen 'yabgulular' idi⁶⁰.

Kutalmışoğulları bir birlik kurma çabası içerisindeyken Büyük Selçuklular cephesinde Atsız'ın faaliyetleri göze çarpmakta idi. Şöyle ki; Emir Atsız, Büyük Selçuklulara karşı olarak Filistin'de bir Türkmen Beyliği kurup bu ülkede ve Suriye'de fetihler yapmakta idi. Atsız'ın emirlerinden Şöklü de Mısır Fatimilerinden Akka'yı alarak burada bir beylik kurma faaliyetlerinde bulunuyordu. Şöklü, Süleyman'ın kardeşlerine bir mektup yollayarak "Sen Selçuklu ailesine mensupsun sana tabî olup hizmetinde bulunursak bununla şeref duyarız. Halbuki biz sultan sülalesinden olmayan Atsız'a tabî olmak istemiyoruz onu bertaraf edip Suriye'ye hâkim olmak güç bir iş değildir. Eğer Atsız'ı bu ülkeden uzaklaştıracak olursak Mısır-Fatimi devleti de bize yardımda bulunup destekleyeceklerdir" demiştir. Şöklü bu mektubuyla Filistin'de birlikte fetih yapmak istediklerini belirtti. Bu mektup üzerine Kutalmışoğlu bir kardeşi ve amcasının oğluyla birlikte Taberiye'ye gelerek Şii- Fatimi Devletini resmen tanıdıklarını söylemişlerdir. Bu durum üzerine Atsız 1074 yılında bir orduyla Şöklü'yü yenilgiye uğrattı. Şöklü ve oğlunu öldüren Atsız, Kutalmışoğullarını yanına alarak onları Melişah'a arz etti. Kardeşlerinin esir edildiğini öğrenen Süleyman Şah Kuzey Suriye'ye inerek Selçuklu vasalı Mirsadoğlu Nasr'ın yönetiminde olan Haleb'i kuşatarak bir miktar vergi aldı ve kuşatmayı kaldırdı. Daha sonra güney'e inerek Atsız'a bir ulak göndererek tutsak kardeşinin ve amcasının oğlunun kendisine teslim edilmesini istedi⁶¹. Süleyman Şah'ın bu isteği kabul edilmedi bunun üzerine Süleyman Şah Bizans yönetimindeki Antakya'ya yürüdü ve şehrin valisi Isaakios Komnenos'u yenilgiye uğrattı. Isaakios Komnenos yıllık 20 bin altın vergi ödeme yapmayı kabul edince Süleyman Şah kuşatmayı kaldırdı. Süleyman Şah daha sonra Haleb'e gelerek Emir Atsız'a ait üç bin Türkmen atlısına saldırıp yağmaladı ve 1074 yılında tekrar Antakya'ya döndü.

Süleyman Şah Kuzey Suriye Seferinden sonra Anadolu'nun fethine başlamıştı. Orta Anadolu'dan Marmara Denizine kadar ilerlemiş. 1075 yılında

⁵⁹ El- Hüseyini, a.g.e. , s.38

⁶⁰ Turan, a.g.e. , s.280

⁶¹ Köymen, a.g.e. ,s.104

Bizans'ın başkenti İstanbul (Konstantinopolis)'un hemen yanında büyük surlara sahip olan İznik'i fethetmişti⁶². Burayı Türkiye Selçuklu Devletinin başkenti yapmak suretiyle Büyük Selçuklu İmparatorluğuna tabî olarak devletini kurmuştu⁶³. Ravendi eserinde “İnsanlar, cinler ve periler şimdi hizmete kalkacaklar, çünkü Süleyman Şah, Süleyman'ın tahtına oturdu” demiştir⁶⁴. Aynı yıl Abbasi halifesi Muktedi Biemrillah Gazi Süleyman Şah'a menşur, sancak ve hil'at göndermiş, Müslüman olmayan ülkelerde yaptığı fetihlerden dolayı “Gazi” ünvanını vermişti⁶⁵.

Süleyman Şah'ın başkent için İstanbul'a yakın bir yer seçmesinde onun peygamberin İstanbul'un fethiyle ilgili söylediği hadis etkili olabilir⁶⁶. Süleyman Şah bu devleti kurarak hem Anadolu'ya göçmüş olan Türkmenleri birleştirmiş hem de göçebe Oğuzların daha büyük kitleler halinde Anadolu'ya gelmelerine imkan vermiştir⁶⁷. Bizans'ın bu dönemdeki Ortodoksların ve Rumlaştırma siyasetinin baskısı altında olan Anadolu'nun ve Ortadoğu'nun kadim halklarından Ermeniler, Süryaniler, Rafizi mezheplerinde bulunan yerli halklar ve Pavlakiler Selçuklulara yakınlaştırarak kimliklerini muhafaza etme imkânı buldular.

1.1.2.1. Süleyman Şah'ın Anadolu'daki Faaliyetleri

Süleyman Şah'ın devletini kurduğu 1075 senesinde Bizans Devletinde büyük bir kaos yaşanmaktaydı. Rumeli ve Anadolu orduları komutanı olan Nikephoros Bryennios ve Nikephoros Botaniates, imparator Mihael Dukas'a karşı isyan ederek imparatorluklarını ilân etmişlerdi. Kütahya'dan İstanbul'a doğru yürüyen Botaniates daha önceleri kendisine sığınan Erbasan'ı, Süleyman Şah'a göndererek ittifak istemişti⁶⁸. Sınırlarını genişletmek isteyen Süleyman Şah bu ittifakı kabul etti ve Botaniates, Süleyman Şah'ın desteğiyle 1078 yılında imparator olmuştu⁶⁹.

⁶²Azimi, **Azimi Tarihi**, (Derleyen: Ali Sevim), Türk tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006, s.24, Mehmet Şeker, **Anadolu'nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı**, Ötüken Neşriyat, Ankara 2006 s.67, İzzet Çıvgın, **Ortaçağ Tarihi**, Maya Akademi Yayınları, Ankara 2008, s.677

⁶³ İbnü'l Cevzi, **a.g.e.** , s.277

⁶⁴ Ravendi, **a.g.e.** , s.263

⁶⁵ Bayrak, **a.g.e.** , s252

⁶⁶Sevim Ali , **Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s.115-117

⁶⁷ Bedirhan, **a.g.e.** , s.269

⁶⁸ Umar, **a.g.e.** , s.86

⁶⁹ Ostrogorsky, G., **Bizans Devlet Tarihi**, (Çev. Fikret Işıltan), Ankara 1981 s.322

Süleyman Şah, Bizans'ın içinde bulunduğu bu karışıklıktan faydalanarak Marmara, Karadeniz ve Akdeniz'e doğru devletinin sınırlarını genişletmişti. Bunun yanında Bursa, Kocaeli yarımadasını, Üsküdar ve Kadıköy'e kadar ilerlemiş, Anadolu kıyılarında gümrük daireleri kurarak boğazdan gelip geçenlerden vergi almaya başlamıştı.

Süleyman Şah'ın bütün bu başarılarına karşın Bizans ile olan ittifakının güçlü olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Türkiye Selçuklu Devletini beraber idare ettikleri kardeşi Mansur, Süleyman Şah'a karşı ittifak kurmuştu⁷⁰. Süleyman Şah bu durum üzerine Melikşah'a durumu bildirmişti⁷¹. Melikşah, Emir Mansur'a karşı Porsuk'u İznik'e sevketmişti. Porsuk, Mansur'u bozguna uğratarak öldürmüştü⁷². Böylece yönetimde tek başına kalan Süleyman Şah sınırlarını daha da genişletme fırsatını buldu. Bizanslı Nikephoros, İmparator Botaniates'e karşı Süleyman Şah'la anlaştı⁷³ ve Denizli- Ankara civarındaki kent ve kaleleri Türkiye Selçuklularına verdi. Botaniates bu olay üzerine İznik'i kuşatmışsa da Süleyman Şah'ın harekete geçmesiyle kuşatma kaldırıldı. Melissenos, Türk ordusuyla Kadıköy'e doğru ilerlemişse de Aleksios Komnenos hızla harekete geçti ve Bizans tahtını ele geçirdi(1086). Aleksios imparator olunca Süleyman Şah'la Dragon suyu Anlaşmasını yaptı⁷⁴ ve bu anlaşmayla Süleyman Şah Anadolu'daki hâkimiyetini Bizanslılara kabul ettirdi.

Süleyman Şah, Dragos Suyu anlaşmasından sonra Güneydoğu Anadolu bölgesindeki Ermeni Prenslığının üzerine bir sefer düzenlemişti. Çukurova'ya inen Süleyman Şah Tarsus, Adana Misis, Anabarza yörelerini fethedip⁷⁵ Malatya'yı yıllık vergiye bağlamıştı. Süleyman Şah, Mısır- Fatimi devletine isyan eden Şii Ebu Talip İbn Ammar'dan fethettiği memleketler için kadı ve hatipler istemişti. Böylece Ermeni Prenslüğünü Türkiye Selçuklu Devletinin içine almış oldu.

⁷⁰ Bayrak, **a.g.e.** , s.251, Umay Türkeş, **Türklerin Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2010, s.309

⁷¹ Bayrak, **a.g.e.** ,s.251

⁷² Gregory Abul Farac, **Abu'l Farac Tarihi**, c.II., (Çev. Ömer Rıza Doğrul), TTK, Yay., Ankara 1945 s.329, Keskin, **a.g.m.** , s.531, Köymen, **a.g.e.** ,s.106

⁷³ Umar, **a.g.e.** , s.86, Ali Öngül, **Selçuklular Tarihi**, C.I, Emek Matbaası, Manisa 2007, s.8

⁷⁴ Keskin, **a.g.m.** s.531,

⁷⁵ Azimi, **a.g.e.** , s.28, Keskin, **a.g.m.** s.531, Bedirhan, **a.g.e.** , s.270

1.1.2.2. Antakya'nın Fethi ve Süleyman Şah'ın Ölümü

Ermeni Flaretos Brachamios, Antakya ve diğer şehirlerde halka ve askerlere baskı ve haksızlık yapmakta idi. Flaretos'un Urfâ'ya gitmesini⁷⁶ fırsat bilen Antakya askeri valisi İsmail, Flaretos'un oğlu Barsama'yı hapsedildiği yerden kaçırmış ve Süleyman Şah'ı şehri teslim etmek üzere Antakya'ya çağırmişti⁷⁷. Süleyman Şah, başkent İznik'te yerine Emir Ebu'l Kasım'ı bırakarak⁷⁸ 300 atlı ile Antakya'ya gitmişti⁷⁹. Süleyman Şah, Vali İsmail, Barsama ve Mencekoğlu adlı bir Türk Beyi ile birlikte Faris kapısından girerek (12 Aralık 1084) şehri almış, 12 Ocak 1085'te de bir süre direnen kaleyi ele geçirmişti⁸⁰. Süleyman Şah halka hoşgörü ile davranıp Kawasyana kilisesini camiye çevirmişti⁸¹. Antakya'nın fethedilmesine Melikşah'ta çok sevinmişti⁸². Süleyman Şah, Antakya'nın fethinden sonra Bargas, Samandağı, İskenderun, Derbesak, Artah, Harim, Tellbâşir, Gaziantep kalelerini fethetti⁸³. Böylece sınırlarını Fırat ırmağı ve Haleb'e kadar uzattı⁸⁴.

Süleyman Şah Antakya'nın fethiyle uğraştığı esnada Arap Emiri Şerefü'd-Devle Müslim ihtilâfa düştü. Melikşah bu sırada Musul'a gelmiş ve Müslim'i itaat altına aldı fakat Tökiş'in isyanıyla Horasan'a dönmek mecburiyetinde kalmış olduğundan Süleyman Şah'ın bu ilerlemesi karşısında ses çıkarmamış, hatta resmen onun kendisine karşı itâatkâr davranmasını memnuniyetle karşılamıştır. Ebu Müslim bu defa Süleyman Şah'a karşı harekete geçmiş⁸⁵ ve Süleyman Şah daha önceki şehir hâkimi Phileratos'tan aldığı yıllık vergiyi kendisine vermesini istemişti fakat çok geçmeden iki taraf arasında Kurzahil yöresinde savaş vuku buldu ve bu savaşta Müslim ölmüştür⁸⁶.

⁷⁶ **Urfalı Mateos Vekainamesi ve Papaz Grigorun Zeyli**, (Çeviren: Hrant D. Andresasyan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000 s.161

⁷⁷ Müneccimbaşı, **a.g.e.**, s.6, Mükrimin Halil Yinanç, **Türkiye Tarihi Selçuklular Devri**, C.I, Ekol Yayınevi, Ankara 2009 s.110

⁷⁸ Kösoğlu, **a.g.e.**, s.82, Hasan Karaköse, **Ortaçağ Tarihi ve Uygarlığı**, Nobel Yayıncılık, Ankara 2002, s.210

⁷⁹ Azimi, **a.g.e.**, s.27, Urfalı Mateos, **a.g.e.**, s.161

⁸⁰ Keskin, **a.g.m.** s.533, İbnü'l Cevzî, **a.g.e.**, s.29, Umar, **a.g.e.**, s.87, Aksarayı, **a.g.e.**, s.14, Urfalı Mateos, **a.g.e.**, s.161

⁸¹ Sevim, **Selçuklu-Ermeni İlişkileri**, s.16

⁸² Müneccimbaşı, **a.g.e.**, s.7

⁸³ Türkes, **a.g.e.**, s.311

⁸⁴ Sevim, **Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi**, s.121, Urfalı Mateos, **a.g.e.**, s.164

⁸⁵ İbnü'l Esir, **a.g.e.**, s.129

⁸⁶ Aksarayı, **a.g.e.**, s.15, Azimi, **a.g.e.**, s.29

Süleyman Şah bundan sonra Halep üzerindeki arzusu için harekete geçmişti. Şehri teslim etmek için Melikşah'ın onayını bekleyen Şerif Hasan İbn'ül Huteyî, Tutuş'a haber göndermiş ve ona şehri teslim etmeyeceğini söylemişti. Artuk'un da desteğini alan Tutuş Halep'e doğru hareket etmiş⁸⁷, Türkmen beylerinin savaş esnasında Tutuş Beyin tarafına geçmesi sonucu Süleyman Şah savaşı kaybetmişti⁸⁸. Bizans kaynaklarında Süleyman Şah'ın kendisini bu savaştaki başarısızlığından dolayı cezalandırarak yanında taşıdığı bıçağı kalbine saplamak suretiyle hayatına son verdiği yazmaktadır. İbn'ül Adim ve Mateos ise eserlerinde Süleyman Şah'ın Tutuş'un atlılarından birinin attığı okla öldürüldüğünü yazar⁸⁹. Ayrıca yine İbn al-Adim eserinde Süleyman Şah'ın veziri Tahiroğlu Hasan'ın Tutuşla yaptığı savaşta esir alındığını 1086 yılında salıverildiğini ve daha sonra Antakya'ya gidip şehri Melikşah'a teslim ettiğini yazar⁹⁰.

Tutuş, Süleyman Şah'ın ölümüne son derece üzülmüş ve onu kefenleterek Halep kapısında bir yere defnettirmiştir⁹¹. Süleyman Şah, Kutalmış'ın oğulları arasında en keski politik zekaya sahip olandı⁹².

Sonuç olarak Türkiye Selçuklularının kuruluşlarıyla ilgili kaynaklarda yer alan bilgiler değerlendirildiğinde Anadolu Selçuklu Devleti soyunun Büyük Selçuklulara dayandığını ve Kuruluş döneminde her iki devlet arasında siyasi ilişkilerin devam ettiğini görmekteyiz. Özellikle Anadolu Selçuklularının kuruluşu döneminde Süleyman Şah'ın kardeşi Mansur'a karşı Büyük Selçuklulardan yardım istemesi Büyük Selçukluların, Anadolu Selçuklularının İç işlerine karıştığının da kanıtı olabilir. Türkiye Selçuklularının Kuruluş döneminde Bizans ile yaptığı Dragon Suyu Anlaşmasıyla Selçukluların, Bizans'a varlığını kabul ettirdiği anlaşılmaktadır. Yine bu dönemde Selçukluların, Ermenilerin üzerinde büyük bir güç sahibi olduğunu görmekteyiz, zira Çukurova bölgesinin ve özellikle Antakya'nın fethi bunun mühim bir kanıtıdır. Türkiye Selçuklularının daha kuruluş döneminde böylesine üstün askerî

⁸⁷İbnu'l Cevzî, **a.g.e.** , s.270

⁸⁸Azimi, **a.g.e.**, s.30, Urfalı Mateos, **a.g.e.** , s.168, İbnu'l Cevzî, **a.g.e.** , s.271

⁸⁹ Urfalı Mateos, **a.g.e.** , s.169, İbnu'l Cevzî, **a.g.e.** , s.272, Öngül, **a.g.e.**, s.14

⁹⁰ Kamal al- Din İbn al-Adim, **Bugyat al Talap fi Tarihi Halab, Selçuklularla İlgili Hal Tercümeleri** (Yayımlayan:Ali Sevim), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1976 s.70, Bedirhan, **a.g.e.** , s.274

⁹¹Sevim, **a.g.e.** , s.128, Keskin, **a.g.m.** , s.535, Çıvgın, **a.g.e.** , s.678

⁹² Ocak Ahmet Yaşar, **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006 s.34

ve siyasî başarılar elde etmeleri onların ileriki tarihlerde bu başarılarını devam ettireceklerinin de bir teminatıdır.

1.2. Danişmenlilerin Menşei İle İlgili Görüşler ve Kuruluşu

1071 Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu'da Bizans direncinin kırıldığı ve Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başladıkları bilinmektedir⁹³. Danişmendliler de bu zaferden sonra Anadolu'da kurulan ilk Türk devletlerinden birisidir (1071-1178). Danişmendlilerin kuruluşu ile ilgili olarak çeşitli rivâyetler bulunmaktadır. Farklı kaynaklarda geçen birbirinden ayrı ifâdeler tarihçilerin ihtilâfa düşmelerine sebep olmuştur. Hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmayan Danişmend Gazi'nin adı kaynaklarda Melik-i Muazzam Danişmend Gazi b. Ali Et-Türkmânî olarak geçmektedir ve etnik menşei hususunda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Danişmendnâme'de Malatya Emiri Ömer'in kızıyla evlenen Ali b. Mızrab'ın oğlu olarak dünyaya geldiği ve asıl adının Ahmed olduğu, Battal Gazi'nin torunu Sultan Turasan ile arkadaşlık ettiği, ondan savaşmayı ve ilim öğrendiği ifade edilmektedir⁹⁴. Albertus Aquensis, I. Haçlı Seferi tarihin en önemli kaynaklarından olan eserinde Danişmend Gazi; "Türk Hükümdarı Donimannus", XII.yüzyılda yaşayan bir haçlı seferi tarihçisi olan Willermus Tyrensis ise esrinde "Kudretli Türk Emiri Danişmend" olarak tanıtmış ve Danişmend Gazi'nin Türk asıllı olduğunu vurgulamıştır. Ermeni tarihçi Urfalı Mateos eserinin bir bölümünde Danişmend Gazi'nin Ermeni olduğunu söylerken, bir başka bölümünde İranlı olduğunu vurgulamıştır. Bizanslı Niketas Khoniates ise Danişmendli Melik Muhammed'den Persarmenyalı (Azerbaycan) Tonismanios olarak bahsetmiştir, fakat eserinin bir başka yerinde Danişmendlilerin M.Ö 250-M.S 225 yılları

⁹³Yücel Yaşar, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1931

⁹⁴Necati Demir, *Danişmendname*, Niksar 1999 s.21, Ocak Ahmet Yaşar, "Danişmendname", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XIII., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002 s.478, Mükrimin Halil Yinanç, "Türkiye Tarihi Selçuklular Devri" adlı eserinde bu ifadeye karşı çıkarak söz konusu Battal Gazinin h.122/m740 yılında Anadolu gazasında şehit olan bir mücahid olduğunu doğal olarak XI.asrın 2. Yarısında yaşayan bir kimsenin büyük babası olamayacağını yazar. Danişmend Gazi'nin babası olan Ali Taylu'nun da h.249/m.863'te Malatya emiri Ömer ile aynı sene içinde şehid olan Ali bin Yahya El-Armi'nin hayali şahsiyeti olduğunu bundan dolayı Danişmend Gazi'nin babası olamayacağını yazar. **Bkz:** s.187,

arasında İran’da yaşayan Eşkaniyan hanedanına mensup olduğunu belirtmiştir⁹⁵. Danişmend Gazi destanında ise Danişmend Gazi kendi soyunu Battal Gazi’ye dayandırmıştır⁹⁶. Süryani Mikhail “Tonusman” adlı bir Türk emirinin Kapadokya’ya saldırıp Kayseri ve Sivas’a hâkim olduğunu⁹⁷, İbn Hamdun ile İzzeddin b. Şeddad ise Danişmend Gazi’nin Anadolu Selçuklularının kurucusu Süleyman Şah’ın dayısı olduğunu belirtir⁹⁸.

Ortaçağın en önemli tarihçilerinden İbn’ül- Esir, Danişmendlilerin asıl adının ‘Toylu’ olduğunu ve Danişmend Gazinin Türkmenlere öğretmenlik yaptığını zamanla hükümdarlığa yükseldiğini söyler⁹⁹. İbn’ül Esir’in bu söylemini başka kaynaklar da destekler ve bu kaynaklarda; “Danişmend Gazi’nin Azerbaycan ve Arran ve civarında yaşayan bir Türkmen ailesine mensup olduğu ve hem Türkmenlere muallimlik yaptığı hem de kafirlere karşı Sultan Alp Arslan ile 1064 yılında Kafkasya Seferinde Selçuklu ordusuna yol gösterdiği yazmaktadır¹⁰⁰.

Danişmendlilerin menşei kadar bu devleti kimin kurduğu da tam olarak bilinmemektedir. Mükrimin Halil Yinanç, Danişmenlilerin kurucusuyla ilgili olarak Süleyman Şah’ın dayısının adının Danişmend olduğunu ve devleti Danişmend Ahmet Gazi’nin kurduğunu ve ondan sonra da oğlu Gümüştekin Gazi’nin devletin başına geldiğini belirtirken¹⁰¹, Osman Turan ise; Danişmend Gazi ile Gümüşteğin Gazinin aynı kişiler olduğunu ve ondan sonra tahta Emir Gazinin geldiğini söylemektedir. Kimi kaynaklarda ise Danişmend Gazinin devleti kurduğu ve ondan sonra oğulları arasından önce Gümüşteğin sonra da Emir Gazinin tahtta bulunduğu da ifade edilmektedir¹⁰².

⁹⁵Özaydın Abdülkerim, “Danişmend Gazi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002 s.468

⁹⁶ Demir Necati, **Danişmend Gazi Destanı**, Hece Yayınları, Ankara 2002 s.136

⁹⁷ Özaydın Abdülkerim, “Danişmendliler”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.VIII. , Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002 s.470

⁹⁸ Özaydın, “Danişmend Gazi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, s.468

⁹⁹ İbnü’l Esir, **a.g.e.**, s.247, Özaydın Abdülkerim, Fahrettin Başer, **Siyasi Dini Kültürel Sosyal İslam Tarihi**, Kayhan Yayınları, İstanbul 1994 s.49, Erdoğan Merçil, **Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006 s.253

¹⁰⁰ Özaydın, “Danişmend Gazi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, s.468, Mükrimin Halil Yinanç, “Danişmendliler”, **İslam Ansiklopedisi**, C.III, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul 1977 s.468-479

¹⁰¹ Yinanç Mükrimin Halil, **Türkiye Tarihi Selçuklular Devri: Anadolunun Fethi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1944

¹⁰² “Danişmendliler”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, s.470

Neticede bu konuyla ilgili olarak şu söylenebilir; devlet, Selçukluların hizmetinde bulunan ve onlara muallimlik yapan Ali Taylu'nun oğlu Melik Danişmend Gazi tarafından kurulduğundan dolayı devletin Danişmendliler adını aldığı kuvvetle muhtemeldir¹⁰³. Danişmend Gazi babasının ölümü üzerine, babasının görevini devam ettirdiği, Azerbaycan'a giderek burada öğretmenlik yaptığı, bir taraftan da burada gaza faaliyetlerine giriştiği hakkında bilgi bulunmaktadır¹⁰⁴.

1.3. Kuruluşu Doğru

Danişmend Gazi 1064-1068 yıllarında Kafkasya seferlerine katılmış¹⁰⁵ ve zaferin kazanılmasında önemli bir rolü olmuştu. Zaferin ardından kendisine Sultan Alparslan tarafından Sivas, Tokat, Niksar, Elbistan ve Malatya dolayları vergiden muaf tutularak ikta olarak verilmiştir. Fakat, Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'in bir süre sonra ölmesi üzerine Sultan Alparslan Anadolu'nun fethini emretmiş, bunun üzerine Sivas'a gelen Danişmend Gazi 1071 yılında Danişmend devletini kurmuştu¹⁰⁶.

Danişmend Gazi devleti kurduktan sonra fetih faaliyetlerine başlamış ve Tokat, Niksar, Kayseri, Elbistan, Amasya, Çorum, Turhal, Zile, Gümenek'i fethetmişti¹⁰⁷. Gazâ arkadaşlarından Süleyman, Karatekin ve Osman'ın Çankırı, Kastamonu ve Sinop'u ele geçirmişti. Böylece Danişmend Gazi, Orta Anadolu ve Kapadokya'yi kontrolü altına almış oluyordu¹⁰⁸.

Danişmend Gazi bu bölgeleri fethettikten sonra Trabzon Rum imparatorluğuyla ilişkide bulunmuş, bu da Danişmendnâme'ye destansı bir şekilde yansımıştı. Danişmendnâme'de Trabzon Rum Dukası Gabras'ın Sivas'a gidip Abdukevhap

¹⁰³ Merçil, **a.g.e.**, s.253

¹⁰⁴ Özaydın, **a.g.m.**, s.470

¹⁰⁵ Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2010, s.144

¹⁰⁶ Solmaz Sefer, "Danişmendliler", **Türkler Ansiklopedisi**, C.VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002 s.431, Yılmaz Gülcan, **Türk Tarihi ve Kültürü**, Alfa Yayınları, İstanbul 2003 s.113, Ali Sevim, **Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi Başlangıçtan 1086'ya Kadar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s.83, Heyet, "Danişmendliler", **Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi**, C.4 Editör: Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002 s.93, Şeker, **a.g.e.**, s.70 Mehmet Açıkgozöğlü, **İslam Devletleri Tarihi** İstanbul 1975 s.123

¹⁰⁷ Aksarayı, **a.g.e.**, s.13, Necati Demir, **Danişmendname**, s.19-29

¹⁰⁸ Solmaz, **a.g.e.**, s.431

Gazi'yi şehit ettikten sonra, Trabzon sahil bölgelerini ve Danişmendlilerden de Bayburt ve Şebinkarahisarı aldığı, Danişmend Gazinin, Rum imparatorluğu üzerine oğlu İsmail komutasındaki bir orduyu gönderdiği, Gabras'ın yenilgiye uğratılarak öldürüldüğü ve Bayburt'un geri alındığı yazmaktadır¹⁰⁹.

¹⁰⁹ Turan Osman, **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2009, s.56, Solmaz, **a.g.e.** , s.431, Turan **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s.164

BÖLÜM II

ANADOLU SELÇUKLULARI İLE DANIŞMENDLİLER ARASINDAKİ SİYASÎ VE ASKERÎ İLİŞKİLER

Anadolu Selçukluları ve onların ırkdaşı olan Danişmendli gibi devletler Anadolu'ya geldikten sonra Anadolu'da hakimiyetlerini sürdürmek için çeşitli politikalar uygulamışlardır. Kimi zaman birbirleriyle savaşmışlar,, kimi zaman birleşerek Anadolu'da var olan Trabzon Rum Devleti, Bizans ve Ermeni Krallıklarına karşı savaşmışlardır. Anadolu'da hakimiyet kurmak ve böylelikle devletlerin geleceğini sağlama almak için devletler arasında evlilik yoluyla dostluklar da tesis edilmiştir. Nitekim buna benzer uygulamalar Danişmendli Devleti ile Selçuklular arasında da vuku bulacaktır.

2.1. Danişmend Ahmet Gazi İle I.Kılıç Arslan Arasındaki Münasebetler

Anadolu ve Suriye Selçukluları arasındaki ilişkilerden faydalanan Danişmend Gazi hâkimiyet sahasını genişletmişti. Danişmend Gazi, Bizans ve özellikle Haçlılar ile yapılan savaşlarda Anadolu Selçuklu Sultanının müttefiki olarak önemli bir rol oynamıştı.

1097 yılında Haçlıların İznik'i kuşattığı sırada I. Kılıç Arslan Malatya kuşatması ile meşgul idi¹¹⁰. Devletin zor durumda olduğunu gören I. Kılıç Arslan kuşatmayı kaldırarak İznik'i savunmada tek başına etkili olamayacağından Danişmend Gazi'den yardım almıştı. Kayseri Emiri Hasan'ın¹¹¹ da katıldığı müttefik Türk kuvvetleri 30 Haziran 1097 yılında Eskişehir'de Haçlılarla karşılaşmıştı¹¹². Fakat Türk ordusu bu karşılaşmada Haçlı zırhlıları karşısında başarısız olmuştu.

¹¹⁰Anna Komnena *Alexiad (Malazgirt Sonrası)*, (Çev. Bilge Umar) İnkılap Kitapevi, İstanbul 1997 s.325, Urfalı Mateos, *a.g.e.* , s.187, Karaköse, *a.g.e.* , s.211

¹¹¹ Sevim, *Anadolu'nun Fethi*, s.212

¹¹²Azimi, *a.g.e.* ,s.127

Danişmend Gazi bu yenilginin ardından Selçukluların durumunu fırsat bilerek Malatya'yı kuşatmıştı. Üç yıllık kuşatmadan sonra halka yardıma gelen Antalya Prinkepsi Bohemond'un kuvvetlerini pusuya düşürdü ve Bohemond'u esir aldı¹¹³. Bohemond'u önce Sivas'a sonra da Niksar'a götürüp hapsetmişti. Fakat bu sırada Urfa Kontu I. Boudouin'in Bohemond için yardıma gelmesi üzerine Gümüşteğin Malatya kuşatmasını kaldırmıştı¹¹⁴.

Anadolu'da durum böyle iken I.Haçlı orduları Antakya'yı ele geçirerek Suriye üzerinden güneye inmiş ve 15 Temmuz 1099'da Kudüs'ü zapt edip burada Haçlı Krallığı kurmuştu¹¹⁵. Birinci Haçlı Ordusunun Anadolu'dan geçmesi Türkiye Selçuklu Devletine siyasi darbe vurmuştu. Kılıç Arslan'ın genişletmeye çalıştığı devleti sarsılmış sadece İznik değil Ege ve Marmara kıyılarına kadar ulaşan topraklar kaybedilmişti. Haçlı Seferlerini fırsat bilen Bizans kralı, Batı Anadolu bölgesini ele geçirmiş, Selçukluların batı sınırı Eskişehir- Antalya hattına kadar gerilemişti. Çukurova'da Ermeniler bölgeye yavaş yavaş hâkim olmuşlar ve burada Ermeni krallığını kurmuşlardı. Urfa ve Antakya'da Haçlı Krallığı kurulmuş ve tüm bu gelişmeler neticesinde Kılıç Arslan devletin başkentini Konya'ya taşımak zorunda kalmıştı¹¹⁶.

I.Haçlı Seferlerinin başarılı olması ve Kudüs'ün ele geçmesi Avrupa'yı heyecanlandırmıştı. Bunun üzerine 1101 yılında Lombartlar, Fransızlar ve Almanların oluşturduğu yeni bir haçlı seferi düzenlendi. Lombartlar İstanbul'a geldiklerinde İtalya Normanları'nın reisi ve Antalya Prinkepsi Bohemond'un Gümüştekin tarafından esir alındığını öğrenince onu kurtarmak için harekete geçmişti¹¹⁷. 3 Haziran 1101 yılında Selçuklulardan Ankara'yı aldıktan sonra Niksar'a doğru hareket eden Haçlı ordusuna karşı Gümüşteğin Gazi ve I.Kılıç Arslan birlikte direniş göstermişti¹¹⁸. Gümüşteğin Gazi, I.Kılıç Arslan, Halep Meliki Rıdvan, Harran Emiri Karaca ve Artuklu Belek'in askerlerinden oluşan 20 bin kişilik Türk

¹¹³Urfalı Mateos, **a.g.e.**, s.205 Heyet, **a.g.m.**, s.94, Azimi, **a.g.e.**, s.38, Öngül, **a.g.e.**, s.38

¹¹⁴ Özaydın, **a.g.m.**, s. 470

¹¹⁵ Demirkent Işın, "Kılıç Arslan I", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s.397

¹¹⁶ Demirkent Işın, **Sultan I.Kılıç Arslan**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996 s.35, Tuncer Baykara, **Türkiye Selçuklularının Sosyal ve Ekonomik Tarihi** IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul 2004, s.72

¹¹⁷ Demirkent, **a.g.e.**, s.35

¹¹⁸ Urfalı Mateos, **a.g.e.**, s.218

kuvvetleri, 200 bin kişiden oluşan Haçlı ordusunu Merzifon yakınlarında büyük bir yenilgiye uğratmıştı (1101)¹¹⁹.

Kılıç Arslan ve Gümüşteğın Gazi bu zaferin ardından İkinci Haçlı Ordusunun Anadolu'ya geldiğini ve Konya istikametine ilerlediğini haber almışlardı. Türk Ordusu harekete geçmiş ve Haçlı Ordusunu yıpratmaya çalışmışsa da ordu yoluna devam etmiş Konya'yı kuşatmışlar ise de alamamışlardı. Ereğli'ye doğru hareket eden ordu burada susuzluktan perişan olmuştu. Haçlı Ordusu, Konya'ya yakın bir yerde Türk kuvvetlerinin saldırısına uğrayarak ve bozguna uğratılmıştı¹²⁰. Haçlı Ordusu zorlukla Antalya'ya ulaşmıştı. I. Kılıç Arslan, Danişmend Gazi, Karaca ve diğer Türk Beyleri aynı yıl üçüncü bir Haçlı Ordusunu daha bozguna uğrattı¹²¹. Bu sonuç, birlikte hareket edilmesi halinde Anadolu'daki Türk-İslam siyasal örgütlenmelerinin ne gibi başarılarla ulaşılacaklarını göstermesi açısından önemlidir

Bu olaylardan 1 yıl sonra Gümüşteğın Gazi, I.Kılıç Arslan'ın da ele geçirmek istediği Malatya'yı ele geçirmişti (18 Eylül 1102)¹²². Bu dönemde esir bulunan Antakya Prinkepsi Bohemund'u fidye karşılığında serbest bıraktı¹²³. I. Kılıç Arslan fidyeden payına düşeni almak için¹²⁴ ve yeni bir Haçlı ittifakının olacağından endişe duyarak Gümüşteğın Gazi üzerine yürüdü¹²⁵ ve Maraş'ı ele geçirdi (1103). Bu olaydan sonra siyasî iktidarı sarsılan Gümüşteğın Gazi 1105 yılında vefat etmişti¹²⁶.

Gümüşteğın Gazi'nin ölümü üzerine çocukları arasında taht mücadeleleri yaşanmaya başlamıştı. Gümüşteğın Gazi'nin ölümünden hemen sonra yaşanan taht kavgaları sırasında bunu fırsat bilen I.Kılıç Arslan Malatya'yı ele geçirmişti(1105).

¹¹⁹ Solmaz, *a.g.m.*, s. 432, Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, s.287, Merçil, **a.g.e.**, s.254, Muharrem Kesik, "Türkiye Selçukluları ile Danişmendliler Arasındaki İlişkiler", **Türkler Ansiklopedisi**, C.VI. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002 s.537, Demirkent, **a.g.m.**, s.397, Karaköse, **a.g.e.**, s.211

¹²⁰ Azimi, **a.g.e.**, s.36

¹²¹ Özaydın, **a.g.m.**, s.476, Merçil, **a.g.e.**, s.253

¹²² Ahmet Gazi'nin tutum ve davranışları Ermeni ve Süryani kaynaklarına da yansımış ve Ahmet Gazinin iyi bir Türk hükümdarı olduğu onun zamanında Sivas ve Malatya halkının bolluk ve mutluluk içinde yaşadığı yazılmıştır. **Bkz:** Ali Sevim **Selçuklu Ermeni ilişkileri** s.20

¹²³ Azimi, **a.g.e.** s.131, Urfalı Mateos, **a.g.e.** s.221

¹²⁴ Danişmend Gazi Kılıç Arslan'a 100 bin dirhem verdi **Bkz:** Aksarayı **Müsameratul Ahbar**, s.21

¹²⁵ Heyet, **a.g.m.**, s.94

¹²⁶ Kesik, **a.g.m.**, s.537, Merçil, **a.g.e.**, s. 254, Demirkent, **a.g.m.**, s.398, Urfalı Mateos, **a.g.e.**, s.225

Urfalı Mateos'un kayıtlarına göre, tahta Gümüşteğ'in Gazi'nin en büyük oğlu Emir Gazi geçmişti¹²⁷. Tahta geçer geçmez böyle bir sıkıntıyla karşılaşan Emir Gazi önce Selçukluları metbu olarak tanıdı. 1107 yılında Musul'u fetheden I. Kılıç Arslan seferden dönerken Habur çayını geçtiği sırada atıyla boğulmuştu¹²⁸. Naaşı Meyyafarikinde gömülmüştü¹²⁹. Müneccimbaşı ise onun Simsanya köyünde gömüldüğünü yazar¹³⁰. Mateos, Hristiyan halkın Kılıç Arslan için matem tuttuğunu kaydetmiştir¹³¹.

I. Kılıç Arslan'ın ölümü üzerine oğulları arasındaki taht mücadelelerinden ve otorite boşluğundan faydalanan Emir Gazi'nin de bu sırada devletini eski gücüne kavuşturduğu ifade edilmektedir¹³².

2.2. Selçuklu Hükümdarı Tuğrul Arslan Dönemi

Emir Çavlı, I. Kılıçaslan'ın ölümünden sonra Musul'a gelerek Emir Bozmuş'tan kaleyi teslim almış ve burada Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar adına hutbe okutmuş, Kılıçaslan'ın oğlu Melikşah (Şahinşah)'ı İsfahan'a Sultan Muhammed Tapar'ın yanına göndermişti. Bu arada Emir Bozmuş da Sultan'ın en küçük oğlu Tuğrul Arslan'ı ve annesi Ayşe Hatun'u Malatya'ya götürmüştü. Ayşe Hatun, Malatya'ya geldikten sonra oğlu Tuğrul Arslan'ı hükümdar ilan etmişti. Oğlu henüz küçük yaşta olduğu için şehrin idaresini eline almış ve bir süre sonra emir İl Arslan'la anlaşan Ayşe Hatun, Bozmuş'u öldürterek İl Arslan ile evlenmişti.

Ancak İl Arslan şehir halkına baskı yaparak büyük miktarda altın toplama yönünde hareket edince, Tuğrul Arslan'la anlaşan Ayşe Hatun Bizans'a kaçmakta olan İl Arslan'ı yakalatıp hapsedmişti. Ayşe Hatun bir yıl sonra İl Arslan'ı Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'a göndermişti. Sultan bunun üzerine esir bulunan Melikşah'ı Malatya'ya gönderip sultan ilan etmişti. Ayşe Hatun 1113 yılında oğlunu atabeyine teslim edip Palu Hükümdarı Belek Gaziden yardım almak

¹²⁷ Urfalı Mateos, **a.g.e.** s.225 Kesik, **a.g.m.** s. 537

¹²⁸ İbnü'l Esir, **a.g.e.**, s.345

¹²⁹ Öztuna, **a.g.e.** s.32, Aksarayı, **a.g.e.** , s.22, Azimi, **a.g.e.** , s.47, Bedirhan, **a.g.e.** ,s.281

¹³⁰ Müneccimbaşı, **a.g.e.** , s.10

¹³¹ Urfalı Mateos, **a.g.e.** s.231

¹³² Demirkent **a.g.m.** , s.398

için Palu'ya geldi. Belek, Ayşe Hatun'u himayesine aldı ve Ayşe Hatun'la evlenmişti. 1114 yılında Malatya'ya dönen Ayşe Hatun oğlunun atabeyini Malatya'dan uzaklaştırarak Tuğrul Arslan'ı Malatya kalesine yerleştirmişti¹³³.

2.3. Şahinşah Döneminde Selçuklular

I.Kılıç Arslan'ın ölümü esnasında oğlu Şahinşah, Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'ın yanında bulunuyordu. Ölüm haberi gelince Sultan'ın emriyle veya gizli olarak Anadolu'ya gelmiş¹³⁴ önce Malatya sonra da Konya'da Türkiye Selçuklu Devletinin üçüncü Sultanı olarak tahta oturmuştu¹³⁵. Şahinşah devri ve onun kişiliği hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Zira onun adına basılmış bir para ve yazılmış kitabede bulunamamıştır. Yılmaz Öztuna bir çalışmasında Şahinşah'ın 13 yaşında tahta geçtiğini yazmaktadır¹³⁶.

1110 yılında Şahinşah tahta geçtiğinde Alaşehir, Bizanslıların eline geçmişti. Şahinşah bir Selçuklu kuvveti göndermişse de bu birlik Bizanslı Gabras tarafından yenilgiye uğratılmıştı. Şahinşah Bizans imparatoru Aleksiosun hastalığını fırsat bilerek bir Selçuklu kuvveti oluşturmuş ve İznik'e kadar olan bölgeyi denetim altına almıştı. Selçuklu emirlerinden Muhammed ve Monoloğ ise Bursa ve Ulubat üzerinden harekete geçmiş, Çanakkaleye kadar ulaşmış ve böylelikle Erdemit ve Karaağaç bölgeleri Selçukluların denetimine girmişti. Bunun üzerine Aleksios İznik'in Bizans valisi Komitez'i Selçukluların üzerine göndermiş, fakat bu savaşta Komitez esir düşmüştü.

Bu sefer bizzat Aleksios harekete geçmiş ve Eskişehir'den Kütahya'ya doğru ilerlemiş olmasına rağmen Selçuklu Emiri Muhammed, Aleksios'un ordusu üzerine yıpratıcı darbeler indirerek onu İstanbul'a dönmek zorunda bırakmıştır¹³⁷.

Bir yıl sonra Şahinşah'ın Türkiye'ye göç eden kesif Türkmen kitleleriyle harekete geçeceğini duyan Aleksios birçok milletten oluşan bir ordu hazırladı ve

¹³³ Kesik Muharrem, **Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003 s.14-15

¹³⁴ Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s.180, Kesik, **a.g.e.** , s.15

¹³⁵ Sevim, **Anadolunun Fethi**, s.136 , Ali Üremiş, **Türkiye Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası**, Babil Yayın Dağıtım, Ankara 2005 s.82, Bedirhan, **a.g.e.** , s.282

¹³⁶ Öztuna, **a.g.e.** ,s.32

¹³⁷ Sevim, **a.g.e.** s.136

onu Anadolu'ya gönderdi. Ordu Selçuklu kuvvetlerini izlemişse de onlara ulaşamadı. Selçuklu akıncıları Bizans memleketlerine akınlar yapıyorlardı. Aleksios bu durum üzerine Komitez'i Selçuklu Emir'i Boğa'nın savunduğu Bolvadin'e¹³⁸, bir başka Bizans kuvvetini de Seyitgazi'ye sevk etmişti. Bu bölgeye hareket eden Selçuklu emiri Monolog, Bizans komutanı Bardas'ı geri çekilmek zorunda bıraktı¹³⁹. Aleksios'la birleşen Bardas, Akşehir'i işgal etti. Selçuklu ordusu Bizans ordusunun karşısında başarılı olamayınca geri çekilmişti. Kardeşi Mesud'un da kendisine karşı yola çıktığını haber alan Şahinşah Aleksios'la barışa mecbur kalmıştı¹⁴⁰.

Kayınpederi Danişmendli Emir Gazi'nin desteğini alan Mesud, Türkiye Selçuklularının tahtını ele geçirmiş¹⁴¹ ve Seyitgazi'de bulunan kardeşi Şahinşah'ın üzerine yürümüştü. Şahinşah, Konya'ya gitmek isterken adamları tarafından kandırılmıştı. İhânete uğradığını anlayan Şahinşah Bizans imparatorluğuna sığınmak üzere Akşehir'de bulunan bir kaleye girmek üzereyken Mesud'un ordusu tarafından yakalanarak gözleri kör edildi ve Konya'ya götürüldü (1116). Şahinşah'ın gözlerinin tam olarak kör olmadığı anlaşılınca, açıldığında saltanat davası yapacağı düşüncesiyle Sultan Mesud onu boğdurarak öldürttü. Böylece Şahinşah'ın dönemi sona erdi¹⁴².

Anadolu'daki Türk Devletleri ve Beylikleri ortak düşmana karşı beraber hareket etmiş olsalardı Türk ve İslam Kültürü Osmanlılardan önce Dünyaya yayılabilirdi. Nitekim "Şahinşah'ın Bizans'a karşı büyük bir ordu hazırlayarak, Bizans'ı ezmek için giriştiği faaliyete karşı kardeşi Mesud'un da kendisine karşı yola çıkması" olayı bu düşüncüyü desteklemektedir. Bu tip kısır döngüler Türk ve İslam medeniyetinin gerilemesine, Türk Devletlerinin kısa ömürlü olmasına sebep olmuştur.

¹³⁸ Turan, **a.g.e.** ,s.183

¹³⁹ Turan, **a.g.e.** ,s184

¹⁴⁰ Sevim, **a.g.e.** ,s.137

¹⁴¹ Kösoğlu, **a.g.e.** , s.83

¹⁴² Sevim, **Selçuklu Devletleri Tarihi.** s.435-436

2.4. Sultan Mesud – Emir Gazi İttifakı

I. Kılıç Arslan'ın ölümünden sonra Selçuklu taht mücadelesinde Emir Gazi Şahinşah'a karşı Mesud'u destekleyerek onun Selçuklu tahtına oturmasını sağlamıştı (1116)¹⁴³. Böylece Danişmendliler Anadolu'da önemli bir güç haline gelmişlerdi.

I. Mesut saltanatının ilk yıllarında kayınpederi Danişmendli Emir Gazi ile siyasi bir ilişki içerisinde olmuştur¹⁴⁴. Emir Gazi babası Gümüşteğin Ahmet Gazi tarafından ele geçirilen Malatya'yı yeniden almak istiyordu¹⁴⁵, fakat I.Kılıç Arslan'ın eşi Ayşe Hatun Artuklu Belek Gazi ile evlenmiş ve Malatya'ya hâkim olmuştu. Bu durumdan çekinen Emir Gazi, Belek'in ölümü üzerine Anadolu Selçuklularının Malatya Meliki Tuğrul Arslan ile Artuklu Harput Emiri Süleyman arasındaki anlaşmazlıktan faydalanarak Malatya'yı kuşatmıştı.

Şehri bir ay boyunca kuşatma altında tutan Emir Gazi bir netice alamamış, Melik Arap'ın da Danişmendli topraklarına saldırması üzerine oğlu Muhammed'i büyük bir ordu ile şehrin yakınında bulunan Saman köyünde bırakmıştı. Kuşatma esnasında Tuğrul Arslan bir gece şehrin dışına çıkarak Haçlılardan yardım istemiş olmasına rağmen, Haçlılar Haleb'in muhasarasında olduğu için yardıma gelememişti¹⁴⁶. Bunun üzerine Ayşe Hatun asilzâdeleri ve servet sahiplerini yakalatarak hapse attirmişti. Ayşe Hatun'un amacı kıymetli eşyaları toplayıp şehirden kaçmaktı¹⁴⁷. Ancak şehirde açlığın baş göstermesi üzerine I.Kılıç Arslan'ın oğlu Tuğrul Arslan Malatya'yı Emir Gazi'ye teslim etmişti (10 Aralık 1124). Emir Gazi çevre köylerdeki çiftçilere tohumluk ve koyun dağıtmak suretiyle bölgeyi tekrar bayındır hale getirmişti¹⁴⁸. Sultan Mesud, Emir Gazinin Malatya'yı almasına sesini çıkarmamış olmasına rağmen babasının Malatya üzerindeki hakimiyet kurma siyasetinden de ayrılmayacaktı.

¹⁴³ Münecimbaşı, **a.g.e.**, s.13, Aksarayi eserinde Mesud'da hilafet makamından hil'at ve sancak gönderildiği yazar. **Bkz:** Aksarayi **Selçuki Devletleri Tarihi** (çeviren Nuri Gençosman Ankara 1943 s.126

¹⁴⁴Yazıcı Nesimi, **İlk Türk Devletleri Tarihi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002 s.282, Doğan Avcioğlu, **Türklerin Tarihi**, C. V, Tekin Yayınevi, İstanbul 1995, s.1950, Ahmet Nezihi Turan, **Tarih El Kitabı, Selçuklulardan Bugüne**,Grafiker Yayınları, Ankara 2004 s.39

¹⁴⁵ Urfalı Mateos, **a.g.e.**, s.282

¹⁴⁶ Urfalı Mateos, **a.g.e.**, s.281

¹⁴⁷Kesik, **Türkiye Selçukluları İle Danişmendliler Arasındaki İlişkiler**, s.538

¹⁴⁸ Solmaz, **a.g.e.**, s.433, Avcioğlu, **a.g.e.**, s.1953 Heyet, **a.g.m.**, s.96

2.4.1. Melik Arap Olayı

Sultan Mesud'un destekleriyle Malatya'nın, Emir Gazi tarafından alınması olayı, babası I. Kılıç Arslan'ın siyasetine ters düştüğünden ötürü Ankara ve Kumana Meliki Arab 30.000 kişilik bir ordu ile Sultan Mesud'un üzerine yürümüştü. Bu mücadelede galip gelen Melik Arab olmuştur. Olay üzerine Emir Mesud Bizans İmparatoru II. İonannes Komnenos'un yanına gitmiş ve gerekli yardımı aldıktan sonra kayınpederi Emir Gazi'nin de desteğini alarak Konya'yı kuşatan Melik Arab üzerine gitmişti. Melik Arab yenilgiye uğramış¹⁴⁹ ve bunun üzerine Melik Arap, Ermeni Hâkimi I.Toros'a sığınmıştır (1100-1126).

Toros'tan aldığı destekle Anadolu'ya dönen Melik Arab, Emir Gazi'nin oğlu Muhammed'i esir aldı ve bunun üzerine Muhammed'in oğlu Masara hâkimi Yunus babasını kurtarmak için harekete geçtiyse de o da esir düşmüştü. Bundan aldığı güçle Emir Gazi üzerine yürüyen Melik Arab galip olmuştu. Fakat Emir Gazi sanki galip gelmiş gibi davullar çaldırarak ordusunu güçlendirmiş ve oğlu Muhammed'i esaretten kurtarmıştı. Emir Gazi Ankara ve Kumana'yı almış, Melik Arab yenilmesine rağmen mücadeleden vazgeçmemiş ve Emir Gazi'nin oğlu Yağan idaresindeki kaleyi ele geçirmişti¹⁵⁰. Bunun üzerine Emir Gazi tekrar harekete geçmiş ancak gelişmeler üzerine Melik Arab savaştan kaçarak Bizans İmparatoru İoannes'e sığınmıştı. Melik Arab'ın 1127 yılında tarih sahnesinden çekildiği bilinmektedir¹⁵¹.

1129 yılında Emir Gazi Ankara, Çankırı, Kastamonu'yu hâkimiyeti altına almıştı¹⁵². 1130 yılında Ermeni Prensi I. Leon'un yardım isteği üzerine Çukurova'ya inip¹⁵³ Antakya Prinkepsi II. Bohemund'u mağlup etmişti¹⁵⁴. Bohemond hayatını parayla satın alarak kurtuldu¹⁵⁵. Bu sırada İoannes Komnenos Kastamonu'yu istilâ etmiş ise de¹⁵⁶ ancak İsaakios'un Bizans tahtına göz

¹⁴⁹ Sevim, **Anadolu'nun Fethi**, s.139

¹⁵⁰ "Selçuklular", **Büyük İslam Tarihi Ansiklopedisi** C.8, Editör: Hakkı Dursun Yıldız, Çağ Yayınları, İstanbul 1989, s.239

¹⁵¹ Kesik, **a.g.m.**, s.538-539, Yıldız, **a.g.e.**, s.238

¹⁵² Kösoğlu, **a.g.e.**, s.83

¹⁵³ Heyet, **a.g.m.** s.96

¹⁵⁴ Sevim, **Selçuklu Devletleri Tarihi**, s.438, Azimi, **a.g.e.**, s.38

¹⁵⁵ Azimi, **a.g.e.**, s.39

¹⁵⁶ Özaydın, **a.g.m.**, s.470

koyması üzerine İstanbul'a geri dönmüştü¹⁵⁷. Bunun üzerine Emir Gazi 1132 yılında Kastamonu'nu Bizanslılardan geri almıştır. Ioannes önce Emir Gazi'den sonra da Sultan Mesud'dan yardım almış. Isaakios ise Trabzon Rum Dukası Konstantin Gabras'ın yanına sığınmıştı.

Ermeni hâkimi I. Leon, 1131'de Emir Gazi'ye yıllık vergi vermeyi kabul etmiş¹⁵⁸, 1132'de Sultan Mesud ile ittifak kurup Kastamonu'yu Bizanslılardan geri almıştı¹⁵⁹. Sultan Mesud ve Emir Gazi, Haçlılara ait Zinin kalesini kuşatmış olmalarına rağmen fakat Haçlılardan 4.000 dinar alıp barış yapmayı tercih etmişlerdir.

Emir Gazi'nin bu başarılarından sonra Abbasi halifesi Müsterşid ve Sultan Sencer ona "Melik" unvanı vermişlerdi. Ayrıca menşur, davullar, altın gerdanlık, asa, dört siyah sancak göndererek bölgedeki hâkimiyetini desteklemişlerdi. Elçilik heyeti geldiği vakit Emir Gazi ölüm döşeğindeydi ve birkaç gün sonra vefat etmiştir(1134)¹⁶⁰. Malatya'da vefat eden Emir Gazi'nin cenazesi Kayseri'ye getirilerek burada Pınarbaşı ilçesi Pazarören Nahiyesinin Melik Gazi köyünde sağlığında yaptırdığı türbesine defnedilmiştir. Emir Gazi cesur, kuvvetli, zeki bir hükümdar idi. 30 yıl hükümdarlık yaptı Hükümdarlığı zamanında Anadolu'nun en nüfuzlu hükümdarı olmuştur¹⁶¹.

Bu devirde özellikle Bizans'ın, Anadolu'daki siyasî ve askerî ilişkilerde önemli bir aktör olarak görev yaptığı görülmektedir. Buradan çıkarılacak önemli bir sonuç şüphesiz Türk-İslam unsurları birbirleriyle mücadele ederken, Bizans'ın her türlü desteğinden uzak durmaları gerektiğidir. Çünkü Bizans yaptığı yardımlarda yalnızca kendi menfaatini düşünmüştür. Nitekim Bizans'ın casuslarını Selçuklu sarayına yerleştirilmesi konusu da daha sonra örnekler ile ortaya konulacaktır.

¹⁵⁷ Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyetİ**, s.289

¹⁵⁸ Sevim, **a.g.e.** ,s.438

¹⁵⁹ Yıldız, **a.g.e.** ,s.238

¹⁶⁰ Kesik, **a.g.m.**, s.539, Merçil, **a.g.e.**, s.255, Solmaz, **a.g.m.**, s.434, Osman Turan, **a.g.e.**, s.289

¹⁶¹ Solmaz, **a.g.m.** , s.434, Heyet, **a.g.m.** ,s.97

2.5. Melik Muhammed İle Sultan Mesud Arasındaki İlişkiler

Emir Gazi'nin Muhammed, Yağbasan, Yağan ve Aynüddeve isimlerinde dört oğlu vardı¹⁶². O ölünce yerine Muhammed geçmişti¹⁶³. Bunun üzerine Halife El-Müsterşid Billah ile Sultan Sancar'ın, Emir Gazi için gönderdikleri alametleri oğlu Muhammed'e verilerek Malatya'da "Melik" ilân edilmişti¹⁶⁴. Ancak kardeşlerinden Aynüddeve ile Yağan buna isyan etmişlerdi. Melik Muhammed, Yağan'ı 1135'te öldürmüştü, fakat diğer kardeşi Aynüddeve onun elinden kurtularak Malatya'ya kaçmayı başarmıştı¹⁶⁵. Danişmedliler arasındaki bu karışıklıklardan faydalanan Sultan Mesud ve Bizans İmparatoru İoannes Çankırı'ya taaruz etmişti¹⁶⁶.

Sultan Mesud siyasi çıkarları için hareket ederken Türk çıkarlarını başka bir deyişle işin etnik ve dini boyutunu arka plana itmiştir. Bunun üzerine Melik Muhammed çareyi Sultan Mesud'u ittifaktan koparmakta buldu ve Sultan'a gerekçe olarak Türk çıkarlarının zarar gördüğünü söylemişti¹⁶⁷. Bu durum üzerine Sultan Mesud ordularını geri çekmişti. Sultan Mesud, İoannes'in Kilikya seferinde olduğu 1137 yılında Melik Muhammed ile ittifak kurmuş ve bunun sonucunda da Bizans'ın zapt ettiği yerleri (Kastamonu ve Çankırı) geri alarak Karadeniz sahillerine kadar ilerlemişlerdi¹⁶⁸.

Melik Muhammed 1136 yılında Rupen Ermeni hanedanının elinde bulunan Çukurova'yı topraklarına katmak istemişse de geri çekilmiş ve Malatya'daki kardeşi Aynüddeve üzerine yürüyerek Elbistan ve Ceyhan yörelerini ele geçirmişti. 1136-1137 tarihinde Sultan Muhammed Maraş'a gelmiş¹⁶⁹ ve Keysun şehirlerine yürüyüp köyleri ve buradaki Manastırları tahrip etmişti. Zor durumda kalan Kont Baudouin, Bizans imparatoru II. İoannesten yardım istemişti. Bunun

¹⁶² Kesik Muharrem, "Sultan Melikşah(Şahinşah) ve Sultan I.Mesud Dönemleri", **Türkler Ansiklopedisi**, C. VI. Yeni Türkiye Yayınları Ankara 2002 s.554,

¹⁶³ Azimi, **a.g.e.**, s.71

¹⁶⁴ Solmaz, **a.g.m.**, s.434

¹⁶⁵ Kesik, **a.g.m.**, s.554, Solmaz, **a.g.m.**, s.434

¹⁶⁶ Kesik, **a.g.m.**, s.554

¹⁶⁷ Niketas Khoniates, **Historia (İoannes ve Manuel Komnenos Devirleri)**, (Çeviren, Fikret Işıltan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995 s.13

¹⁶⁸ Azimi, **a.g.e.**, s.72, Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s.200

¹⁶⁹ Urfalı Mateos, **a.g.e.**, s.287

üzerine Melik Muhammed geri çekilmiş ve 1139 yılında Feke ve Gabon kalelerini ele geçirmişti.

Trabzon Hâkimi Konstantin Gabraz, Selçuklularla bir anlaşma yapmıştı. Fakat Bizans bu antlaşmayla kendilerini tanımadığını ilân eden Gabras üzerine yürüyerek Niksar'ı ele geçirmeye çalışmış fakat başarılı olamamıştı. 1142'de harekete geçip Uluborlu ve Beyşehir Gölü üzerinden Antalya'ya giden yolu ele geçirmişti¹⁷⁰. Bizans İmparatoru Ioannes, Selçuklulara bağlı Hıristiyan halkı da Konya'ya sürdü.¹⁷¹ Bütün bu seferler esnasında Sultan Mesud'un kayınbiraderine yardım ettiği bilinmektedir.

Melik Muhammed'in 6 Aralık 1142'de ölmesi üzerine naaşı Kayseri'deki Melik Muhammed Medresesinin avlusundaki türbesine defnedilmişti. Melik Muhammed devrinde Danişmendliler siyasî yükselişini sürdürmüş ve devletin sınırları Ermenilere karşı kazanılan askeri başarılar sayesinde genişletilmiştir. Melik Muhammed Kayseri şehrini imar etmiş ve merkez edinmiştir. O, Anadolu'da ilmî ve kültürel ortamın oluşmasını sağlamak istemiş ve İslamiyetin yayılması için çaba sarf etmiştir.

Sonuç olarak Danişmendliler bu dönemde Selçuklularla iyi ilişkiler kurmuş ve bu durum Haçlı ve Ermenilere karşı başarılı mücadelelere sebep olmuştur. Sultan Mesud bu dönemde güçlenmiş ve Danişmendli hükümdarıyla eşit düzeye gelmiştir. Mesud devletini eski düzeyine getirmeye çalışıyordu ancak beklediği fırsat Melik Muhammed'in ölümü üzerine eline geçmişti¹⁷². Sultan Mesud bu dönemde kız kardeşi Selçuk Hatun'u Atabeğ Zengin'in oğlu Mehmet ile evlendirerek durumunu sağlamlaştırmıştı¹⁷³.

2.5.1. Türkiye Selçuklularının Anadolu'daki Üstünlüğü ve Danişmend Devletinin Bölünmesi

Melik Muhammed'in ölümü üzerine oğulları arasında iktidâr kavgası başladı¹⁷⁴. Danişmendliler zayıfladı ve Selçuklular bu dönemde kuvvet kazandı¹⁷⁵. Melik

¹⁷⁰ Özaydın, a.g.m., s. 471

¹⁷¹ Sevim, a.g.e., s.439

¹⁷² Kesik, **Türkiye Selçukluları İle Danişmendliler Arasındaki İlişkiler**, s.540, Münecimbaşı, a.g.e., s.14

¹⁷³ Münecimbaşı, a.g.e., s.14

¹⁷⁴ Öngül, a.g.e., s.155

Muhammed'in Zünnun, Yunus ve İbrahim adlarında üç oğlu vardı ve Melik Muhammed veliahd olarak Zünnun'u tayin etmişti. Fakat Sivas Meliki Nizameddin Yağıbasan Muhammedin karısı ile evlenmiş, kendini Sivas'ta hükümdar ilân etmiş¹⁷⁶ ve Kayseri'yi ele geçirmiştir. Bu durumdan sonra Kayseri'de bulunan Zünnun buradan kaçmıştır. Diğer taraftan Aynüddevele yeğeni Yunus'la birleşerek Malatya'ya hâkim olmak istediler fakat yeteri kadar askerî güçleri bulunmadığından ötürü şehir yakınlarındaki kaleye çekilmek zorunda kaldılar. Bunun üzerine Yağıbasanla evli olan Hatun, Malatya'yı müdafaa etmek için birlik gönderdi. Şehirdekiler validen şehrin kapılarının kilidini istediler. İstedikleri olmayınca kilidi kırdılar. Şehir halkından olan ve kapıyı kıran Böri arka kalede bulunan Aynüddevenin yanına giderek onunla anlaşmış ve şehrin idaresini kendisine vermişlerdir¹⁷⁷.

Aynüddevele bir süre sonra Sivas'a, kardeşi Yağıbasan'ın yanına giderek Sultan Mesud'a karşı ittifak yapmış ve Elbistan ile Ceyhan bölgesini hâkimiyeti altına almışlardı. Bunun üzerine Sultan Mesud damadı Zünnun'u destekleyerek 1143 yılında Sivas'a, Yağıbasan üzerine yürümüştü. Yağıbasan Mesud'dan korkarak dağlara çekildi¹⁷⁸. Sultan Mesud Sivas'ı zapt ederek ve Malatya üzerine yürümüştü. Mesud, oğlu Şahinşah'ı Ankara, Çankırı ve Kastamonu valiliğine getirmişti¹⁷⁹. Zünnun ise Sultan Mesud'un desteğiyle Kayseri'ye tekrar hâkim olmuştu. Aynüddevele ve Yağıbasan Sultan Mesud ile ittifak yapmak zorunda kalmıştı. Artık Zünnun Kayseri, Aynüddevele Malatya ve Yağıbasan Sivas'ta olmak üzere Danişmend devleti üç kola ayrılmış bulunuyordu¹⁸⁰.

Sultan Mesud, Yağıbasan üzerine yürüyüp onu yendikten sonra Aynüddevele'ye itaati altına girmesini söylemiştir. Bunun üzerine Aynüddevele Sultan Mesud'un yeğeni olan karısını ikna için yanına yollamışsa da Sultan bunu kabul etmemiş, 17 Haziran 1143 yılında Malatya'yı kuşatmıştı. Fakat Bizansın yeni imparatoru Manuel, Selçuklu sınırlarına tecavüz edince Sultan Mesud Malatya kuşatmasını kaldırmak zorunda kalmıştı. Şöyle ki Sultanın Danişmed devletine karşı giriştiği

¹⁷⁵ Sevim, **Anadolu'nun Fethi**, s.142

¹⁷⁶ Solmaz **a.g.m.**, s.435, Azimi, **a.g.e.**, s.81

¹⁷⁷ Kesik, **Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi**, s.45

¹⁷⁸ Kesik, **a.g.m.**, s.540

¹⁷⁹ Türkeş, **a.g.e.**, s.314

¹⁸⁰ Kesik, **Türkiye Selçukluları İle Danişmendliler Arasındaki İlişkiler** s.541, Solmaz, **a.g.m.**, s.435

askerî hareket karşısında Yağıbasan ve Aynüddevele ona karşı cephe almış ve Bizanslılarla da ittifak yapmışlardı. Manuel, Sultana karşı harekete geçip Çukurova'ya kadar ilerleyerek buradaki Ermenilerle Selçuklular aleyhine bir anlaşma yapmıştı. Fakat hastalanınca İstanbul'a geri döndü. Bunun üzerine Sultan Mesud Bizanslıların Ermeni ve Haçlılarla olan ilişkilerine engel olmak amacıyla Brakene kalesini fethetmişti¹⁸¹. Bununla birlikte Sultan Mesud, 1144 yılında Aynüddevele ait olan Ceyhan ve Elbistan bölgesini zapt ederek oğlu II. Kılıç Arslan'ı buraya tayin etmişti¹⁸².

1144 yılında Sultan Mesud Malatya'yı ikinci kez kuşatmış fakat burayı alamayınca halkı esir etmişti. Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un ordusuyla Selçuklu topraklarına hareket ettiği haberi üzerine Malatya kuşatması kaldırılmıştı. Bizans imparatoru Manuel, Batı Anadolu yönünde harekete geçmişti. Menderes ırmağı havzasında Selçuklu topraklarını fethederek Konya'ya doğru ilerlemişti. Akşehir'de Selçuklu ordusuyla savaşmıştı. Selçuklular geri çekilince Bizanslılar Akşehir'i ateşe vermişlerdi. Sultan ordusuyla Konya önlerine gelmiş ve imparatoru yenilgiye uğratmıştı. II. Haçlı Ordusunun harekete geçmesi üzerine Mesud, Manuelden aldığı Antalya, İçel bölgelerini ve Brakene kalesini Bizanslılara bırakıp geri çekilmek zorunda kaldı¹⁸³.

Sultan Mesud, 1149 ve 1150 yıllarında Haçlılara karşı zafer kazanarak Halep ve Güneydoğu Anadolu illerini Franklardan temizlemişti¹⁸⁴. Şöyle ki, Kuzey Suriye ve Irak Türk Atabek Devletinin hükümdarı İmadeddin Zengi'nin 1144 yılında Urfâ Haçlı Kontuluğunu ortadan kaldırması üzerine II. Haçlı Seferinin Orduları harekete geçmişti. Alman imparatorunun kumandasındaki ordu¹⁸⁵ İznik üzerinden Eskişehir'e hareket ederken Sultan Mesud bunu haber almış ve 1147 de Haçlı ordusunu bozguna uğratmıştı. Alman imparatoru Konrad dağlardan ve ormanlardan kaçarak canını kurtarmıştı. Bu hezimetini haber alan Fransa Kralı Louis, emrindeki orduyla İznik, Balıkesir, İzmir ve Bergama üzerinden Selçuklu kuvvetlerinin saldırılarını karşısında hırpalanarak Denizli'ye ulaşmıştı. Böylelikle

¹⁸¹ Sevim, **Selçuklu Devletleri Tarihi**, s.440

¹⁸² Solmaz, **a.g.m**, s.439

¹⁸³ Sevim, **a.g.e.**, s.440

¹⁸⁴ Köseoğlu, **a.g.e.**, s.83, Yıldız, **a.g.e.**, s.245, Azimi, **a.g.e.**, s.76

¹⁸⁵ Ersan Mehmet, **Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007 s.135

Sultan Mesud haçlılar karşısında zafer kazandı. Bu olay üzerine Bağdat Halifesi kendisine hil'at göndererek tebrik etti. Sultan Mesud, 1149 yılında Haçlılar tarafından işgal edilen Telbaşir, Behisni, Göynük, Gaziantep, Dülük ve Raban'ı fethederek buraların yönetimini de Maraş'ın yönetimine verdiği oğlu II. Kılıçaslan'a vermişti¹⁸⁶.

Malatya meliki Aynüddeve 12 Haziran 1152 tarihinde ölünce yerine oğlu Zülkarneyn geçti¹⁸⁷. Bu olay üzerine şehrin gücü zayıflamaya başlamıştı. Bunun üzerine amcası Yağıbasan yeğenine Sultan Mesud'a tabi olmamasını tavsiye etmişti¹⁸⁸. Bu haber üzerine Sultan Mesud Sivas üzerine harekete geçti. Bunu duyan Yağıbasan ise Selçuklulara itâatini bildirmişti. Bu olaydan sonra Sultan Mesud Malatya'ya doğru hareket etmiş ve şehri üçüncü kez kuşatmıştı (24 Temmuz 1152). Bu olaydan sonra Zülkarneyn Sultan'a itâatini arz etmişti¹⁸⁹. Sultan Malatya'nın yönetimini Zülkarneyn'e vermiş ve böylece Sultan Mesud Danişmendlileri hâkimiyeti altına alarak ülkesini Anadolu'nun en güçlü devleti konumuna getirmişti.

Sultan Mesud Yağıbasan'la ilişkileri geliştirmiş hatta kızını ona vermişti¹⁹⁰. 1153 yılında Ermenilere karşı birlikte mücadele vermişlerdi¹⁹¹. Bu olaydan iki yıl sonra Sultan Mesud'un hastalandığı¹⁹² ve oğlu II. Kılıç Arslan'ı yanına çağırarak tacını başına geçirdikten sonra önünde eğildiği bilinmektedir¹⁹³. Sultan Mesud ölümünden önce küçük oğlu Şahinşah'a Ankara, Çankırı ve Kastamonu, damadı Yağıbasan'a ve Danişmendli Zünnun'a Kayseri ve civarını verip Sultan Kılıç Arslan'a itâat etmelerini sağlamıştı. Ortanca oğlu Devlet (Dolat)'e ise hangi şehri bıraktığına dair bilgi yoktur¹⁹⁴. 1155 yılında Sultan Mesud vefat etmiştir. Sultan Mesud kırk yıla yakın bir saltanat ve mücadele devrinde çok sabırlı ve ihtiyatlı bir siyasetle Selçuklu devletini yok olmaktan kurtarmıştır.

¹⁸⁶ Sevim, **a.g.e.**, s.440-441, Urfalı Mateos, **a.g.e.**, s.301

¹⁸⁷ Yıldız, **a.g.e.**, s.241

¹⁸⁸ Üremiş, **a.g.e.**, s.97

¹⁸⁹ Solmaz, **a.g.m.**, s. 436, Merçil, **a.g.e.**, s. 257

¹⁹⁰ Heyet, "Danişmendliler", **Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi**, C.4, Editör: Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002 s.100

¹⁹¹ Kesik, **a.g.m.**, s. 541-542

¹⁹² Ersan, **a.g.e.**, s.134

¹⁹³ Urfalı Mateos, **a.g.e.**, s. 312

¹⁹⁴ Özaydın Abdülkerim, "Kılıç Arslan II", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002 s.399

Mesud imar faaliyetlerine önem vermiştir¹⁹⁵. Amasya civarında Simre şehrini inşa etmiş, camiler, yolcular için meskenler yaptırmıştır¹⁹⁶. İlk defa onun zamanında Anadolu “Turkia” adıyla kaynaklara geçmiştir¹⁹⁷.

2.6. Yağıbasan ve II. Kılıç Arslan Arasındaki İlişkiler

1155 yılında Sultan Mesud’un ölümü üzerine oğulları arasında iktidara geçmek için mücadeleler yaşandı ve sonuçta yerine II.Kılıç Arslan geçti¹⁹⁸. Sultan Mesud’un oğlu Dolat bertaraf edilirken Şahinşah Ankara-Çankırı taraflarına kaçmıştı¹⁹⁹.

Sultan Mesud’un ölümünü fırsat bilen Yağıbasan kaybettiği topraklarını geri almak istemiş ve bu durum Yağıbasan ile II.Kılıç Arslan’ın aralarının bozulmasına sebep olmuştur. Yağıbasan, II.Kılıç Arslan’ın kardeşi Şahinşah’ı, yeğeni Zünnun’u, İbrahim’i ve Malatya Emiri Zülkarneyn’i yanına alarak Kayseri üzerine yürüdü ve buraları ele geçirdi²⁰⁰. Bu olay üzerine II. Kılıç Arslan harekete geçtiyse de din adamlarının araya girmeleriyle savaş kararından vazgeçmişti. Fakat bir süre sonra Yağıbasan, Nureddin Zenginin teşvikiyle yeniden harekete geçmiş ve II. Kılıç Arslan’ın meliklik döneminde yönettiği Elbistan bölgesine girerek buradaki 70.000 kişiyi kendiyile götürdü²⁰¹. Bu durum karşısında Kılıç Arslan, kuvvetleriyle harekete geçti. Din adamları tekrar araya girmişlerse de bu defa etkili olmamışlardı. Kılıç Arslan Kayseri’ye girince halk korkmuş ve ona itaatini bildirmiştir. Ekim 1155 yılında Aksaray’da karşı karşıya gelen iki kuvvetin çarpışmaları sonucunda Yağıbasan savaşı kaybetmiş ve Kılıç Arslan’a barış yapmayı teklif etmek zorunda kalmıştı²⁰². II. Kılıç Arslan önceleri bunu istemese de din adamlarının telkinleri ile barış teklifini kabul etmiş²⁰³ ve 1158 yılında barış imzalamıştı.

¹⁹⁵ Yıldız, **a.g.e.**, s.247

¹⁹⁶ Yıldız, **a.g.e.**, s.247

¹⁹⁷ Turan, **a.g.e.**, s.291

¹⁹⁸ Ersan, **a.g.e.**, s.134, Turan, **a.g.e.**, s.292

¹⁹⁹ Özaydın, **a.g.m.**, s.399

²⁰⁰ Turan, **a.g.e.**, s. 292

²⁰¹ Osman Turan, **Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1996s.156

²⁰² Heyet, **Danişmendliler**, s.100

²⁰³ Çay Abdulhaluk, **Anadolu’nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası**, Orkun Yayınevi, İstanbul 1984 s.35

II. Kılıç Arslan aynı yıl Kayseri meliki Zünnun ile bir dostluk anlaşma yapmış ve Zünnun'u Yağıbasan'a karşı kışkırtmıştı. Kılıç Arslan'ın bu anlaşmayı imzalamasında eniştesi Nureddin Mahmud Zenginin Selçuklu topraklarına tecavüzü etkili olmuştur²⁰⁴. Bu olaydan sonra Kilikya'daki Ermeniler de Maraş'a saldırmıştı. Yapılan bu anlaşma II. Kılıç Arslan'ın Ermenilere ve Zengilere karşı güç kazanmasına yardımcı olmuştu²⁰⁵.

Diğer yandan Bizans İmparatoru Manuel, Yağıbasan ile bir ittifak kurdu ve Yağıbasan bu ittifak için Bizans'a 1157 yılında Bafra ve Ünye'yi vermişti. Zünnun ve Zülkarneyn'in de olduğu bu ittifak karşısında II. Kılıç Arslan Yağıbasan'la bir anlaşma yaparak ona Elbistan ve buraya bağlı yerleri vermiş ve böylelikle Bizans ittifakına da son vermişti. 1160 yılında ise Zülkarneyn vefat edince yerine oğlu Muhammed geçmiş ve II. Kılıç Arslan'a tâbi olarak Malatya'yı idare etmeye başlamıştı²⁰⁶.

II. Kılıç Arslan'ın Yağıbasan'la yapmış olduğu barış kısa süreli olmuştu. Öyleki Erzurum Saltuklu hükümdarı İzzeddin kızını II. Kılıç Arslan ile nikahlamış ve kızını çeyizleriyle beraber Konya'ya yollamıştı. Bu haberi duyan Yağıbasan derhal gelin alayının yolunu kesti ve gelini kaçırap çeyizine, mallarına el koymuştu. Gelin, Melik Zünnun ile evlendirilmek istendi ancak gelin II. Kılıç Arslan ile dinî nikâh ile evli olduğundan başka biri ile evlenmesi caiz değildi. Bunun üzerine din adamları gelini dinden döndürüp tekrar Müslüman yapmalarından sonra hile-i şerr'iyye yoluyla Zünnun ile evlendirmişlerdi²⁰⁷.

Bu duruma çok kızan II. Kılıç Arslan, Yağıbasan'a karşı harekete geçmişse de Bizans tarafından desteklenen Danişmendliler²⁰⁸ karşısında, Kılıç Arslan başarısız olmuştu. Bizans'ın asıl hedefi iki devleti de ortadan kaldırmaktı²⁰⁹ ve bunun için her iki devletin içine casuslarını yerleştirmişti. II.Kılıç Arslan mağlubiyetinin

²⁰⁴Çay, **a.g.e.** , s.37

²⁰⁵ Ersan, **a.g.e.** , s.141

²⁰⁶ Kesik, **a.g.m.**, s. 543

²⁰⁷ Turan Osman, "Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan", **Türkler Ansiklopedisi**, C. VI. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002 s. 568, Solmaz, **a.g.m.**, s. 436, Kesik, **a.g.m.**, s.543, Müneccimbaşı, **a.g.e.** , s.14, Turan, **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi** s.33, M. Çağatay Uluçay, **İlk Müslüman Türk Devletleri**, İstanbul 1977 s.173

²⁰⁸ Ancak imparator Kılıç Arslan'ı tehdit unsuru olarak gördüğünden Danişmendlilere sadece silah yardımı yapıyordu.

²⁰⁹Heyet , "**Danişmendliler**",s.101

ardından İstanbul'a giderek Bizanstan yardım istemiş²¹⁰ ve aldığı büyük desteğe Hısn-ı Keyfa Artuklu Hükümdarı Kara Arslan , Mardin Artuklu Hükümdarı Necmeddin Alp, Erzen ve Bitlis emiri Fahreddin Devletşah'ı ekleyerek Yağıbasan üzerine harekete geçmişti²¹¹. Bu durum üzerine Yağıbasan Sivas'tan kaçmış ve Çankırı'ya giderek damadı Şahinşah'tan destek istediye de 4 Ağustos 1164 yılında vefat etmişti²¹². Kabri Niksar'da yaptırdığı medresenin haziresinde bulunmaktadır.

Yağıbasan giriştiği mücadelelerle Danişmendlilerin en güçlü hükümdarı olarak kabul edilebilir²¹³. 20 yılı aşkın süre Danişmendlilerin Sivas kolunun hükümdarlığını yapmıştı. Yağıbasan cesur ileri görüşlü, hayırsever ve azimli bir kişiliğe sahipti. Sivas ve Niksar'da cami medrese türbe ve imarethâne yaptırmıştır²¹⁴.

Bu hadiselerin ışığında bu dönemde Danişmendli birliğinin bozulduğunu ve Selçukluların Anadolu'daki hâkimiyetlerinin arttığını görülmektedir. Ancak Danişmendlilerin bölünen kollarını tekrar bir çatı altında toplamak isteyen Nizamettin Yağıbasan, Selçuklulara karşı Ermenilerle ve Bizanslılarla ittifak kurarak devletini ayakta tutmak için yoğun bir mesai sarf etmişti. Bu dönemde Türk ittifakının bozulmasının Haçlıların dikkatini çekmişti öyle ki Selçuklular ile Danişmendliler aralarındaki anlaşmazlıktan faydalanıp II. Haçlı seferinin yapıldığını görmekteyiz. Selçukluların tüm sıkıntılara rağmen haçlılar karşısında başarılı olduğu ve İlk defa bu başarılarından sonra Anadolu'nun kaynaklara "Türk Yurdu" anlamına gelen "Türkia" olarak geçtiği bilinmektedir.

²¹⁰ Solmaz, *a.g.m.*, s. 437, Merçil, *a.g.e.*, s. 125

²¹¹ Sevim , *Anadolunun Fethi* s.147

²¹² Turan, "**Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan**",s.569, Solmaz, *a.g.m.*, s. 437, Özaydın, "**Kılıç Arslan II.**", s.399 Münecim başı onun savaş esnasında öldüğünü yazar **Bkz:** Münecimbaşı, *a.g.e.* s.15

²¹³ Kesik, *a.g.m.*, s.543,

²¹⁴ Solmaz, *a.g.m.* , s.437

BÖLÜM III

DANIŞMENDLİLERİN YIKILIŞI

3.1. İktidar Mücadeleleri ve Yıkılış

Yağıbasan'ın Cemaleddin Gazi, Muzafferüddin Mahmud, Zahirüddin İli ve Bedreddin Yusuf adlı dört çocuğu vardı. Cemaleddin dışındaki tüm çocuklar Selçuklu himayesine girmişlerdi. Yağıbasan'ın ölümünden sonra yerine kimin geçtiği belli değildir. Kimi kaynaklara göre Yağıbasan'ın karısı, Zünnun'un kardeşi İbrahim'in 16 yaşındaki oğlu İsmail ile evlenerek onu hükümdar ilan etmişti. Bazı kaynaklara göre ise, Yağıbasan'ın oğlu Cemaleddin Gazi Çankırı'da başa geçmişti. Yağıbasan'ın ölümü üzerine hanedân mensupları arasında mücadeleler başlamış, Elbistan Emiri olan Mahmud b. Mehdi bağımsızlığını ilan etmişti²¹⁵.

Yağıbasan'ın ölümünü fırsat bilen II. Kılıç Arslan Danişmend topraklarına saldırmıştı. Sultan ilk önce Elbistan, Tohma Vadisi, Darende ve Gedük yöresini ilhak etmişti²¹⁶. 1168 yılında Zünnun'un üzerine yürüyerek Kayseri de Danişmend hâkimiyetini sona erdirmişti. Zünnun, Şahinşah ve Malatya Meliki Feridun Nureddin Mahmud'a sığınmıştı²¹⁷. Mahmud, Sultan'a haber yollayarak Zünnun'a topraklarını vermesini istediye de Sultan bunu kabul etmemişti. Bunun üzerine Nureddin Mahmut, Maraş, Göksun, Besni şehir ve kalelerine sahip olmuştu²¹⁸ ve Sivas'a doğru hareket etmişti. Sivas'ta kıtlığın baş gösterdiği bu dönemde halk isyan etmiş ve Zünnun Danişmendli tahtına çıkmıştı²¹⁹.

II. Kılıç Arslan Danişmend şehirlerine hakim olmak için Aksaray şehrini inşa ettirmiş ve orada yaşamaya başlamıştı²²⁰. II. Kılıç Arslan Zünnun üzerine harekete geçince Zünnun Niksar'a kaçmıştı²²¹ ve Nureddin Mahmud'a sığınmıştı. Ağır kış şartları ve Haçlı saldırıları sebebiyle II. Kılıç Arslan'la Nureddin Mahmud arasında Nureddin Mahmud'un işgal ettiği yerleri geri vermesi şartıyla antlaşma yapılmış²²²

²¹⁵ Özaydın, “Danişmendliler” s.472

²¹⁶ Turan, **a.g.m.**, s.569

²¹⁷ Solmaz, **a.g.m.**, s. 436

²¹⁸ Sevim, **a.g.e.**, s.148

²¹⁹ Turan, **a.g.m.**, s. 569, Kesik, **a.g.m.**, s. 544, Merçil, **a.g.e.**, s.259

²²⁰ Aksarayı, **a.g.e.**, s.23

²²¹ Aksarayı, **a.g.e.**, s.23

²²² Sevim, **Selçuklu Devletleri Tarihi**, s.443

ve Zünnun Sivas'ta kalmaya devam etmişti. Ancak Nureddin'in Emirlerinden Fahreddin Abdülmesih emrindeki 3000 kişilik kuvvetle Sivas'ta kalıp Zünnun'u koruyacak ve Ankara Şahinşah'a verilecekti²²³. Fakat 1174 yılında Nureddin Mahmut ölünce II. Kılıç Arslan antlaşmayı bozmuş Sivas, Niksar, Komana, Tokat'ı ve diğer Danişmend topraklarını ele geçirmişti²²⁴. Bunun üzerine Zünnun ve Şahinşah Bizansa sığınmışlardı²²⁵. Bizans imparatoru Danişmendlilerin ortadan kalkmasından hoşnut olmamıştı. Bu amaçla Gavras adlı kumandanını 30.000 kişilik bir orduyla Amasya ve Niksar'a sevketti. Bir rivayete göre Bizansa sığınan Zünnun, Kılıç Arslan'ın emriyle Bizans hapisanesinde zehirlenmişti²²⁶. Aksarayi'ye göre ise; Kılıç Arslan Sivas'ı istilâ edince öfkeyle Niksar'a gitmiş ve orada ölmüştü. Yerine İsmail geçmişse de zayıf karakterinden dolayı idare Selçuklulara kalmıştı²²⁷. Böylelikle Danişmendlilerin Sivas kolu sona ermişti²²⁸.

Sivas kolunun ortadan kalkmasından sonra Danişmendlilerin Malatya kolu bir süre daha hâkimiyetini sürdürmüştür. Malatya'nın başında bulunan Zülkarneyn 1162 yılında ölünce, yerine oğlu Nasırüddin Muhammed geçmiş fakat yaşının küçük olması içki-eğlenceye düşkünlüğü ve yakınlık kurduğu kötü ahlâklı bir büyücü kadının etkisiyle şehir halkına ve Türk askerlerine baskı yapması sonucunda halkın tepkisiyle karşılaştı. Nasırüddin Muhammed, büyücü kadını ve yakın adamlarını yanına alarak hazinesiyle şehri terk etmişti²²⁹.

Nasırüddin Muhammed'in yerine 1170'de kardeşi Fahreddin Kasım geçmişti. 1171'de Harput Artuklu Beyi Fahreddin Kara Arslan'ın kızıyla evlenen Kasım düğün günü attan düşerek ölmüş²³⁰, yerine kardeşi Efridün tahta çıkmış(1171-1175) ve istemediği halde gelinle evlenmişti.

Malatya Meliki iken iktidarda olan Nasiruddin Muhammed, II. Kılıç Arslan'a sığındı. Malatya'yı tekrar elde etmek için II. Kılıç Arslanı Malatya seferine çıkmak için teşvik etmişti. 1171 yılında ise II. Kılıç Arslan Malatya üzerine yürüdü ve

²²³ Özaydın, "Danişmendliler" s.472

²²⁴ Turan, **a.g.m.**, s. 570, Aksarayi, **a.g.e.**, s.23, Çay, **a.g.e.**, s.41

²²⁵ Özaydın, **a.g.m.**, s.472

²²⁶ Bizans kendi çıkarları için Anadolu'daki Türkmen güçlerinden yeri ve zamanı geldiğinde yararlanmayı bilmiş, denge siyaseti izleyerek varlığını ve çıkarlarını korumaya çalışmıştır.

²²⁷ Aksarayi, **a.g.e.**, s.127

²²⁸ Müneccimbaşı, **a.g.e.**, s.16 Aksarayi, **Anadolu Selçukileri Devleti**, s.126

²²⁹ Solmaz, **a.g.m.**, s.440

²³⁰ Özaydın, "Danişmendliler" s.473, Heyet, "Danişmendliler" s.102

şehri alamayınca civardaki halkı alıp Kayseri'ye götürmüştü. Bunun üzerine Efridun, Nureddin Zengi'ye sığındı. Nureddin Mahmud, Mardin ve Harput Artuklu Beyleri, Ermeniler ve Danişmendlilerin Sivas Meliki, Kılıç Arslan'a karşı bir ittifak oluşturmuştu. Ancak Kılıç Arslan esir aldığı Malatyalıları iade edeceğini söyleyince anlaşma sağlandı.

Nasiruddin Muhammed beş yıl sonra II. Kılıç Arslan'a sığınmış²³¹ ve Ereğli valiliğine getirmişti. 1175 Şubatında Malatya'ya girmiş ve gece kaleye çıkıp Efridun'ü öldürmüş karısı ile evlenmişti. Nasirüddin üç yıl sonra II. Kılıç Arslan'a tâbi olarak²³². 15 Şubat 1175'te şehre yeniden hâkim oldu.

Bu sırada II. Kılıç Arslan Bizans ile yaptığı Miryokefalon Meydan Savaşını kazanmıştı (1176). Devletinin batısını emniyet altına almış ve doğuda hâkimiyet kurmak için Malatya'yı kuşatmıştı. Dört ay süren kuşatmada Malatya da açlık baş gösterince Hıristiyan halk şehri terk etti. Halkın ve askerlerin kendisini sevmediğini bilen Nasiruddin Muhammed halkın kendisini öldürebileceği düşüncesiyle II. Kılıç Arslan'ın kendisine şehirden kaçmasına izin vermesi karşılığında Malatya'yı teslim edeceğini bildirmiş. Sultan güvenliği sağlayınca hanımıyla birlikte Malatya'dan ayrılmış ve Harput'a gitmişti. II. Kılıç Arslan 25 Ekim 1178 de Malatya'ya girmişti. Böylece Danişmendlilerin Malatya kolu da ortadan kalkmıştı²³³. Böylelikle Danişmendli Devleti tarihe karışmış oluyordu. Danişmend Devleti yıkıldıktan sonra bu aileye mensup olanlar Anadolu Selçuklu devletine bağlı olarak görev yapmışlardır²³⁴.

Danişmendliler yüz yıldan fazla süren hâkimiyetleri boyunca Anadolu da derin izler bırakmışlardır. Anadolu'nun sosyal, kültürel ve ilmî olarak gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Uzun süre Türkmenlere önderlik etmişlerdir. Danişmedliler hâkim oldukları sahalarda çok sayıda câmi, medrese ve türbe gibi tarihî eser vücûda getirmişlerdir. Bunlardan önemli bir kısmı günümüze kadar varlığını korumuştur.

²³¹ Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s.228

²³² Kesik, **a.g.m.**, s. 544, Sevim- Merçil, **a.g.e.**,s.230

²³³ Solmaz, **a.g.m.** , s.441

²³⁴İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003 s.96

3.2. Danişmendlilerin Kültürel Faaliyetleri

Anadolu'da kurulan beylikleri en büyüklerinden biri olan Danişmendliler Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşmasında oldukça önemli görevler üstlenmişlerdir. Yaşadıkları dönemde buldukları bölgede önemli eserler inşâ eden Danişmendliler bu yapılarda verdikleri eğitimlerle de Anadolu'nun ilmî seviyesini yükseltmişlerdir. Özellikle İsfahan'dan getirilen bilim adamları, Danişmendli medreselerinde matematik ve astronomi dallarında eğitim ve öğretim vermişlerdir. Bunu aynı dönemde yazılan Keşfu'l Akabe adlı eserinden öğrenmekteyiz²³⁵. Danişmendliler adını bugün çeşitli bölgelerde ufak değişikliklere rağmen rastlamaktayız. Nitekim Anadolu'da Danişman, Tanışman Yağıbasan gibi köy isimleri mevcuttur.

Danişmendlilerden kendi adına para bastıran ilk hükümdâr Gümüşteğın Gazidir. Gümüşteğın'ın ve daha sonraki bazı hükümdarların paralarında Grekçe ve Arapça yazılar vardır. Basıldıkları yer ise belirtilmemiştir. Danişmendli paralarında dikkat çeken diğerk bir husus bazı sikkelerin tamamen Hıristiyan sembelleri içermesidir. Bunun yanında hükümdar portreleri ve aslan simgesini taşıyan paralar da bulunmaktadır²³⁶. Bu durum, bu devir Anadolu'sunun etnik ve kültürel yapısındaki iç içe geçmişliği gösteriyor olmalıdır.

Danişmendlilerin hâkimiyetleri altında Sivas, Malatya, Kayseri, Niksar ve Tokat gibi şehirler önemli iktisadi ve sosyal merkezler olmuşlardır. Bu şehirlerde önemli mimari eserler meydana getirmişlerdir. Bu eserler Anadolu Türk mimarisinin doğuş devresinde kendi kimliğini belirlemeye yönelik ilk örneklerini teşkil etmeleri bakımından önemlidir. Bazı Danişmendli eserleri de daha sonra Selçuklu ve Osmanlı mimarilerinde gelişecek birtakım tasarım semalarının öncüleri olarak değerlendirilmektedir. Danişmendlilerin hâkimiyet kurdukları topraklarda bıraktıkları eserler arasında Kayseri²³⁷, Niksar, Sivas gibi yeni fethedilen şehirlerin Ulu camileri ilk sırayı alır. Bunların yanında Tokat'taki Garipler Camii (Bu Camii günümüze gelebilmiş en eski Danişmendli yapısıdır) ve Niksar'daki Cin Cami

²³⁵ Ersoy Murat, **Anadolu Türk Mimarlığında Danişmendli Dönemi**, Erciyes Üniversitesi, Master Tezi, Kayseri, 2007 s.3

²³⁶ Özaydın, **a.g.m.**, s.473

²³⁷ Kayseri ulucami danişmendli hanedanının üçüncü hükümdarı Melik Muhammed tarafından yaptırılmıştır. **Bkz:** M. Baha Tanman, "Danişmendliler- Mimari", **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.VIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002 s.477

önemli eserlerdendir. Öte yandan Kayseri Kölük cami- medresesi ile Tokat ve Niksar'daki Yağıbasan medreseleri, Orta Anadolu'da Danişmendlilerin tesis ettiği en erken tarihli eğitim yapıları arasında zikredilir²³⁸. Danişmenliler döneminde kurulan ve daha sonra Osmanlılar tarafından da kullanılan yapılardan bazıları şunlardır:

3.2.1. Ulu Cami (Camii Kebir) (1134 – 1143)

Kayseri'de Danismendli devrinin ilk önemli eserlerinden olan Cami-i Kebir Danismendliler'in üçüncü hükümdarı "Melik Mehmed Gâzi" tarafından yaptırılmış ve aynı zamanda Anadolu'nun en eski camilerinden olmak vasfına sahip olmuş bir eserdir. Önceleri "Sultan Camii" adıyla anılan bu mâbedin eski bir kiliseden çevrildiği rivayeti varsa da; camii'nin mimari yapısı, plan seması, kemerlerinin sivri Türk kemeri olması ve o zamanki kilise planlarına benzememesi gibi hususlar dolayısıyla bir İslami yapı olduğu gayet açıktır. O tarihlerde yıkılmış eski kilise ve mâbedlerden getirilen taşlarla, yapıldığı binadaki bazı sütun başlıklardan bu anlaşılmaktadır.

Bu yapının Osmanlı döneminde de kullanıldığını 1837 yılında Kayseri Naibi Nuri Efendi tarafından caminin tadilattan geçirildiğinden ve bu camiye ait vakıf kayıtlarından anlaşılmaktadır zira caminin olduğu bölgede 1584 yılında yapılan tahrire göre bu köyün 66 vergi nüfusu olduğu belirtilmiştir. Bu bilgiyle bu caminin ve buna ait vakıfların Osmanlılarca kullanıldığı sonucuna varabiliriz.

3.2.2. Gülük Cami

Camii Kebir'den sonra Kayseri'nin ikinci büyük camisidir, orijinal binanın XIII. yy'dan önce muhtemelen Kayseri'nin Danişmendlilerin başkenti olduğu (1135 – 1142) yılları arasında inşa ettirildiği kabul olunabilir. Camiye ismini veren Gülük Şemseddin Hicri 735 (M. 1334) tarihinde eserin geçirdiği bir zelzele sonrasında tamir ettirmiştir. Bu rivayet vakfiyesinden anlaşılmaktadır. Gülük Camisinin de Osmanlılar tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Zira yine bu camiye ait vakfiye kayıtlarında geçen "Talas nahiyesine bağlı bir köy, 1584'de geliri 200 akçedir. Gülük

²³⁸ Tanman, a.g.m. ,s.474-475

Hacı Mehmet Hamamı 1584’de geliri günde 1800, Cami’nin yıllık geliri toplam 2020 akçedir” ibaresi bunun kanıtıdır²³⁹.

²³⁹ Hayriye Çetinkaya, **Danışmendlıler ve Kayseri’deki Sosyo-Kültürel Mirasları**, Erciyes Üniversitesi, Master Tezi, Kayseri 2009 s.45-49

BÖLÜM IV

TÜRKİYE SELÇUKLULARININ DANIŞMENDLİ DEVLETİNİN YIKILMASINDAN SONRA ANADOLU'DAKİ DURUMU

4.1. 1176 Miryokefalon Zaferi

Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan ile Bizans imparatoru I. Manuel Komnenos arasında, Isparta Gelendost yakınlarında Miryokefalon'da (Myriokephalon)²⁴⁰ yapılan savaş (17 Eylül 1176 Salı günü), Anadolu'da Türk hâkimiyetinin kabul edildiği savaştır.

Zengi Hanedanının Suriye ve Musul hükümdarı Atabeg Nureddin Mahmud Zengi'nin ölümü üzerine (1174), büyük bir rakipten kurtulan II. Kılıç Arslan, ertesi yıl Sivas ve Tokat bölgelerine hâkim olan Danişmendli Beyliğine son vermişti.

Kılıç Arslan'ın Anadolu'da rakipsiz olması İmparator Manuel'i rahatsız etmişti. Manuel, Papaya bir mektup yazarak, zamanın yeni bir Haçlı seferi için elverişli olduğunu ve Anadolu'dan geçen yolun artık güven altına alınacağını bildirmişti²⁴¹.

Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos Kilikya kıyı bölgelerini tekrar eline geçirmiş ve Haçlılardan tarafından kurulan Antakya Prensiği üzerinde Bizans hakimiyetinin kabul edilmesini sağlamıştı. Diğer taraftan Bizans sınırlarında özellikle Eskişehir yörelerinde yoğun bir şekilde çoğalan Türkmenler, Denizli, Kırkağaç, Bergama ve Edremit'e değin Bizans yörelerine akınlarda bulunmakta olduklarından Bizans İmparatoru bu akınları önlemek istemekteydi. 1174'de Halep Emiri Nureddin Zengi ölmüş ve yerine geçen Selahaddin'in idaresi altında bulunan arazilerin kuzeyindeki gelişmelerden gözünü çekmiş, hedefini Mısır üzerine odaklandırmıştı. Bu gelişmelerden haberdar olan I. Manuel Anadolu Selçuklularının güçlü bir taraftarın desteğinden mahrum kaldığını düşünmekteydi. Böylece toprak elde etmek ve kendi topraklarına gelen hücumları önlemek amacıyla, Selçukluların

²⁴⁰ Miryokefalon kelime anlamı olarak "binlerce baş" anlamına gelir. **Bkz:** Ramazan Topraklı, **Değişen Coğrafya Ve Miryokefalon Savaşı** Ankara 2010 s.75

²⁴¹ Özaydın, "II. Kılıç Arslan" s.399

destek alamayacakları bir sırada Bizans İmparatoru I. Manuel Anadolu'ya yeni kuvvetler göndermekle birlikte düzenleyeceği sefer için de askerî hazırlıkları başlattı.

Onun bu hazırlıklarını haber alan II. Kılıç Arslan, bir elçi heyeti göndererek daha önce yapılan barış antlaşmasının yenilenmesini önermişti. Fakat İmparator I. Manuel, Bizansa yöneltilen Türkmen akınlarının durdurulması, Bizans'a sığınan Danişmend Emiri Zünnun ile Şehzade Şahinşah'ın, daha önce yönetiminde bulunan ülkelerinin Bizans'a bırakılması şartıyla buna razı olacağını sultana bildirmişti. Bu şartları kabule yanaşmayan Sultan, atlı kuvvetler sevk edip Denizli yörelerine kadar olan Bizans topraklarını ağır bir şekilde tahrip etmişti. İmparator, Bizans kuvvetleri eşliğinde, önce şehzade Şahinşah'ı daha sonra da Zünnun'u Anadolu'ya gönderme girişiminde bulunmuş²⁴² ise de II. Kılıç Arslan'ın aldığı önlemler karşısında başarılı olamadı; Şahinşah ve Zünnun yeniden Bizans'a kaçmak zorunda bırakılmışlardı.

Kılıç Arslan, imparatora elçiler göndererek barış isteğinde bulunmuştu. Sultanın ikinci barış önerisini de reddeden Manuel, 1176 yazında, amcasının oğlu Andronikos Vatatzes'i bir orduyla Amasya'ya doğru yola çıkarmıştı. İmparator'un kendisi de içinde Frank, Peçenek, Macar ve Sırp kuvvetleri bulunan ordu²⁴³ ile Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti olan Konya üstüne yönelmişti. I. Manuel önce Konya'yı hedef almış ve O şehri eline geçirirse Konya ile Antakya'ya arasında bulunan arazileri de eline geçirmeyi planlamıştı. Ancak uçlarda bulunan kalabalık Türkmen kuvvetleri, Konya'ya yönelik I. Manuel idaresindeki Bizans ordusuna ufak ama yıpratıcı hücumlarla mukavemet göstermemişti. Amasya'ya gönderilen Andronikos Vatatzes'in ordusu ise Eylül ayı başlarında, Niksar surları önünde yapılan meydan savaşında, Selçuklu ordusu tarafından yenilmişti.

Manuel'in ordusu, Denizli'de Eskihisar (Laodicea)'dan ilerleyerek, Menderes vadisinden geçip Eğridir Gölü ucundaki Sultandağı dizisine giden dağlık bölgeye girmişti. Kuşatma araçları, erzak fazlalığı ve ağır arabalar, ordunun ilerlemesini yavaşlatıyordu. Ayrıca geçmek zorunda oldukları bölge, Selçuklular tarafında tahrip edilmişti.

²⁴² Öngül, a.g.e., s.77

²⁴³ İbn-al Arzak'a göre Manuel'in ordusu 700.000 süvari ve 70.000 arabadan oluşuyordu. **Bkz:** Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, s.292**

Bizans ordusunun ilerlediği yol üzerinde, o zaman Miryokefalon kalesinin bulunduğu bir geçit bulunmaktaydı. II. Kılıç Arslan idaresindeki Selçuklu ordusu, Bizans ordusunu, bu dar ve sarp Miryokefalon yıkık kalesinin bulunduğu geçitte karşılamaya hazırlanmıştı²⁴⁴. Manuel'in ileri görüşlü subayları, ağır hareketli Bizans ordusunu, geçitin içindeki dar ve çukur yoldan geçirmemesi için imparatoru uyarıyordu, fakat ordudaki genç ve tecrübesiz prensler, imparatora baskı yaparak onu bu yolda ilerlemeğe zorlamışlardı.

Kılıç Arslan ise Türk ve Müslüman beylerden aldığı askerlerle²⁴⁵ yamaçlarda mevzilenmişti. Kılıç Arslan'ın ordusunun asker sayısı hemen hemen Manuel'in ordusuna eşitti, ancak Selçuklu ordusu daha kötü teçhizatlıydı. Bizans ordusu geçite giriş esnasında Türk askerlerinin saldırısına uğramış ve geçit kapatılmıştı²⁴⁶. I. Manuel bütün moralini kaybetti ve ordusunun akıbetini düşünmeye başladı. Bütün gece Selçuklu atlı kuvvetleri hücumlarına devam etmiş ancak Bizans savunma hatları bu hücumlara dayanamamıştı.

Bu muharebenin dikkate değer bir özelliği bir yüzyıl kadar önce 1071de Malazgirt Muharebesinde Bizans güçleri yenilgiye uğradığında birlikler dağılıp²⁴⁷ imparatorları Romen Diyojen'i yalnız bırakarak onun esir olmasına neden olmuşlar iken, bu yenilgide ise bütün mağlup Bizans birlikleri birleştirilerek İmparatorlarını birlikte korumuşlardır. I. Manuel'in Türklere esir olmaktan korkularak birliklerini bırakıp kaçmayı düşündüğü; fakat ismi bilinmeyen bir Bizanslı asker ile General Kostostefanos tarafından sert uyarılar ile kararından caydırıldığı belirtilmektedir²⁴⁸.

Bu yenilgiyle birlikte I. Manuel'in Konya'yı kuşatıp alma ve oradan da Antakya'ya gitme düşleri gerçekleşmemiştir. Manuel Komnenos, Sultan Kılıçaslan'a barış teklifinde bulunmuştu. Selçuk Sultanı da Bizans ordusunun hepsinin tahrip edilemeyeceğini anlayınca barış taraftarı oldu. O akşam Sultan, Gabras adlı bir elçiyi, İmparator'un kampına barış şartlarını müzakere etmek için

²⁴⁴ Bu geçitin şimdi tam olarak nerede bulunduğu hakkında bazı tartışmalar vardır. Büyük olasılıkla geçit Denizli İli'nin Çivril ilçesinde *Düzbel Geçidi* olup muharebe Düzbel geçidi içinde vukuu bulmuştu. **Bkz:** Topraklı, **a.g.e.** , s.77

²⁴⁵ Müneccimbaşı, **a.g.e.** , s.16

²⁴⁶ Özaydın, **a.g.m.** ,s.401

²⁴⁷ Müneccimbaşı, **a.g.e.** , s.16

²⁴⁸ Özaydın, **a.g.m.** , s.400

gönderdi. Bu müzakerelerde Selçuklular, Eskişehir (Dorileon) ve Gümüşsu (Sublaion) kalelerinin Bizanslılara tarafından boşaltılıp yıkılması ve 100 bin altın savaş tazminatı göndermesi şartıyla, kalan Bizans ordusunun kayıtsız şartsız hiç hücumu uğramadan geri gidebileceğini teklif ettiler; Bizanslılar da bunları kabul ettiler.

I. Manuel, Konstantinopolis'e dönerken, anlaşmanın aksine yolda Türkmenlerin sürekli saldırılarına uğramıştı. Sonradan, Bizanslılar imzalanan bu barış anlaşmasına aykırı olarak Dorileon kalesini yıktırmama kararlarına bir bahane olarak barışa aykırı olan bu hücumları göstermişlerdi. Fakat İmparator Sublaion kalesine geldiğinde imzaladığı barış şartlarına göre o kaleyi yıktırmıştı. Birkaç gün sonra Alaşehir (Fildelfiya)'ya geldiği zaman Konstantinopolis'e ulaklarla mesaj göndererek bu muharebede kaybettiklerinin ayrıntılı hesaplarını vermişti. Bu mesaja göre Miryokefelon yenilgisi bir yüzyıl önceki Malazgirt Muharebesi'ndeki Bizans yenilgisine benzemektedir. Ancak Malazgirt'te Bizans İmparatoru esir düşmüş iken I. Manuel hala ordusundan geriye kalan bakiyeleri komuta etmekteydi.

Miryokefalon zaferi Selçuklu – Bizans tarihinin dönüm noktası olarak kabul edilir²⁴⁹.

- Ağır bir yenilgiye uğrayan I. Manuel, Selçuklulara karşı inşa ettirdiği Eskişehir (Dorileon) ve Uluborlu'nun doğusundaki (Sublaion) kale ve müstahkem mevkiilerini yıkmayı kabul etti. Böylece Selçuklu ordularına ve Türkmen göçmenlerine Sakarya Irmağı ve Büyük Menderes Irmağı vadileri açılacaktı. Sublaion kalesini hemen yıktırmakla beraber, I. Manuel Dorileon kalesini yıktırmamıştır. Bunu zorlamak için 1177'de Kılıç Arslan 24 bin. kişilik büyük bir ordu ile Menderes vadisinden Bizans arazilerine çok derin bir giriş yapmıştır. Bizanslılar önce bir ufak galibiyet elde etmişlerse de, önemli Bizans şehirleri olan Yalvaç (Antiocheia in Psidia'u) ve Aydın (Tralles) şehirlerini ele geçirilip talan etmiştir. Ancak bu bir yıllık akıncı hücumu olmaktan ileri geçememiştir; çünkü ne girilen yerlerde Selçuklu idaresi kurulmuş ne de Dorileon kalesi surları yıktırılmıştır.
- Bundan başka, Selçuklu devletine savaş tazminatı olarak 100 bin altın gibi çok büyük bir meblağ ödemek zorunda kalmıştır.

²⁴⁹ Turan, *a.g.e.*, s.570-571

- Kılıç Arslan batı sınırını güvence altına aldı.
- İmparatorluk Papalık nezdinde itibarını kaybetmiş ve Bizans ordusu bir daha eski gücüne gelememiştir.
- Bu mali destek Anadolu Selçuklulara Doğu Anadolu'daki ufak ve serbest emirleri bertaraf etmede çok yardımcı olmuş böylece Anadolu Selçukluları Orta Anadolu'da siyasî nüfuslarını yükseltmişlerdir.
- II.Kılıç Arslan Miryokefalon Savaşı'ndan sonra Anadolu'da siyasi birliği kurma ve genişleme siyasetine devam etmiştir²⁵⁰. Bu amaçla Malatya'yı alarak Danişmendilere son vermiştir (1178)²⁵¹.
- Bu zafer sonucunda, Manuel idaresindeki Bizans'ın o zamana kadar uygulanan atılğan bir stratejiyi geride bırakmak zorunda kalmıştır²⁵². Gelecekte Selçuklular karşısında Bizans ordusu sadece sınırları savunan bir güç olmuştu. Böylece bölgede siyasî ve askerî inisiyatif Anadolu Selçuklu Devletine geçmiştir.
- Avrupalı tarihçiler bundan sonra Anadolu'ya Türkiye demeye başlamışlardır.
- Anadolu'da Haçlı Seferleriyle Bizans'a geçen üstünlük tekrar Türklere geçmiştir.
- Kılıç Arslan başta halife olmak üzere komşu hükümdarlara zafernameler göndermiştir²⁵³.

4.2. Danişmendliler Sonrası Selçukluların Anadolu'daki Durumu

Sultan Kılıç Arslan başarılı bir saltanat devresinden sonra yaşlanınca seferlere gidemedi. Bu sebepten ötürü oğulları arasında sultan olma arzusu ortaya çıktı. Kılıç Arslan devleti eski Türk feodal devlet töresine uygun olarak on bir oğlu arasında bölüştürdü²⁵⁴ ve oğullarını tayin ettiği yerlere melik olarak atadı. Buna göre; Kutbettin Melikşah: Sivas ve Aksaray'ı, Rukneddin Süleymanşah: Tokat ve yörelerini, Nureddin Sultaşah: Kayseri ve yöreleri, Mugiseddin Tuğrulşah:

²⁵⁰ Çay, a.g.e. ,s.131

²⁵¹İBN-İ BİBİ (El- Hüseyin B. Muhammed B. Ali El Caferi El Rugaa), **El Evamirü'l Ala'ıye,Fi'l Umur'il Ala'ıye**, (Yayına Hazırlayan, Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996 s.13-14, ROUX Jean Paul, **Türklerin Tarihi (Pasifikten Akdenize 2000 Yıl)**, (Çeviren; Aykut Kazancıgil, Lale Aslan Özcan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2008 s.225

²⁵² Claude Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler**, E Yayınları, İstanbul 1979 s.116

²⁵³ Özaydın, a.g.m. ,s.399-401

²⁵⁴ Türkeş, a.g.e. , s.318

Elbistan'ı, Muizzeddin Kayserşah: Malatya'yı, Muhyiddin Mesud: Ankara, Çankırı, Kastamonu ve Eskişehir'i, Gıyaseddin Keyhüsrev: Uluborlu ve Kütahya yörelerini, Nasrüddin Berkyarukşah: Niksar ve Koyluhisar'ı, Nizameddin Argunşah: Amasya'yı, Arslanşah : Niğde'yi, Sancarşah: Ereğli ve güney uç bölgelerini idare edecekti²⁵⁵.

Böylece Kılıç Arslan Konya'da sultan olarak ikamet ederken oğulları ise kendisine tabi olarak atandıkları şehirlerin yönetiminden mesul olacaktı. Melikler gittikleri yerlerde kendi adlarına para bastırabiliyor fakat "sultan" unvanını kullanamıyorlardı. Böylece Türkiye Selçukluları başkent Konya olmak üzere on bir devlete ayrılmış oluyordu.

Kılıç Arslan'ın devleti oğulları arasında paylaştırmamasından birkaç yıl sonra kardeşler arasında saltanat mücadeleleri başlamıştı. Sivas Meliki Kutbettin Melikşah, Konya'ya gelerek babasını baskı altına alıp kendini veliaht ilan ettirmişti. Fakat bir süre sonra en küçük oğlu Uluborlu meliki Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanına giden Kılıç Arslan onu veliaht ilan etmişti. Gıyaseddin Keyhüsrev babasıyla beraber Konya'ya yürüdü ve şehre hakim olmuştu²⁵⁶. Kılıç Arslan Keyhüsrevle birlikte Türkmenlerinde desteğini alarak gittiği Aksaray kuşatması esnasında hastalanmış ve götürüldüğü Konya da 80 yaşında olduğu halde vefat etmişti²⁵⁷. Böylece Gıyaseddin Keyhüsrev Türkiye Selçuklularının yeni sultanı olmuştu²⁵⁸.

Kılıç Arslan büyük siyasî yeteneği, bilime gösterdiği hürmet, âdil davranışlarıyla Türk tarihinin büyük hükümdarlarında biri olmuştur. Danişmend hakimiyetini ortadan kaldırarak Türkiye'de siyasî bütünlüğü sağlamıştır. 1176 yılında Bizans'a vurduğu darbe Türkiye tarihinin dönüm noktası olmuştur²⁵⁹.

4.3. Türkiye Selçuklularında Devlet Anlayışı, Kültürel Hayat ve Mimari

Tarih boyunca bir çok devlet kuran Türklerin devlet anlayışları Selçuklular tarafından da kabul görmüş ve devlet yönetiminde bu anlayış esas alınmıştır. Nitekim devlet ve ülke onu yöneten hükümdar soyunun ortak malı idi. Selçuklularda devletin

²⁵⁵ Avcıoğlu, a.g.e. , s.1967

²⁵⁶ Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s.251

²⁵⁷ Bedirhan, a.g.e. , s.294

²⁵⁸ İbn Bibi, a.g.e. ,s.11

²⁵⁹ Sevim, **Selçuklu Devletleri Tarihi**, s.445-446

yegane temsilcisi sultandı. Türk anlayışına göre hükümdar gücünü tanrıdan alırdı. Bu kapsamda hükümdarın ağzından çıkan sözler kanun niteliği taşımaktaydı.

Devlet yönetiminde veliahtlık müessesesi son derece önemli olup - hükümdârlık baba oğula geçer- hükmü sabitti²⁶⁰.

Selçuklularda unvan ve lakaplar önemli idi. Başta “emir, melik” unvanlarını kullanan Türk hükümdârları daha sonraları “Sultan” unvanını kullanmışlardır. Bunun yanında “Rükneddin, Muizzuddin, Gıyaseddin” gibi lakaplar da Selçuklu hükümdarlarınca kullanılmıştır.

Selçuklularda ve diğer Türk-İslâm devletlerinde “Hutbe” okunması olayı oldukça mühimdi zira bu hükümdarlığın alameti idi²⁶¹. Adına hutbe okunan hükümdâr tahtına oturarak hükümdarlığını pekiştirirdi. Hükümdar resmi günlerde başlarına taç takarlardı. Türkiye Selçuklularında sultan kutlama ve kabul törenlerinde de taç takardı.

Bir hükümdarı hükümdar yapan bir diğer önemli unsur da para bastırmak idi. Gazi Süleyman Şah’a ait henüz bir sike bulunamamışsa da oğulları adına basılmış sikkeler mevcuttur²⁶².

Selçuklu İmparatorluğu devrinde büyük din adamları, fıkıh, kelam, tefsir, hadis, felsefe bilginleri yetişmiş ve sultanlar tarafından himaye edilmişlerdir²⁶³. Öyle ki kurdukları medreselerle ilmin yayılmasını da sağlamışlardır. Selçukluların sağladığı huzur ve sükun ortamı içinde Anadolu’daki türlü din ve kavimlerin birlik ahenk içinde yaşamaları ortak bir kültürün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu ortam içinde XII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan fikrî hareketler XIII. Yüzyıllarda Mevlana Celaleddin Rumi ve Yunus Emre gibi şahsiyetlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sultan Alaeddin Keykubad ilim, sanat ve dine yaptığı büyük hizmetlerle Türkiye’yi yüksek medeniyet seviyesine ulaştırmıştı. Yine bu

²⁶⁰ Zaman zaman çocuklardan büyük ya da küçüğün geçmesi konuları devlet sükunetini bozmuştur.

Bkz: Sevim, **Selçuklu Devletleri Tarihi**, s.498

²⁶¹ Merçil Erdoğan, **Selçuklularda Hükümdarlık Alametleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007 s.44

²⁶² Güler Oğuz “Anadolu Selçuklu Hükümdarlarının Tasvirli Sikkeleri ve Kayseri Selçuklu Darphanesi”, **Selçuklular Devrinde Kültür ve Medeniyet**, Erciyes Üniversitesi, Kayseri 1991 s.209

²⁶³ Turan Osman, **Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988 S.58

dönemde yetişen ilim ve fikir adamları arasında Ravendî, İbn Bibî, Aksarayî, Muhiddinî Arabî, ve Kadı Burhaneddin bulunmaktadır²⁶⁴.

Selçuklular İslâm medeniyetine uymakla kalmamış kendi düşünce ve zevklerinden de bir şeyler ekleyerek bu medeniyete katkıda bulunmuşlardır. Türkiye Selçukluları Anadoluyu adeta süslemiş ve bunlarda bir kısmı da günümüze kadar gelmiştir. Selçuklu sultanları, Anadolu da cami, medrese, türbe, kervansaray kale ve köprüler yaptırmışlardır. Nitekim Sultan Mesud tarafından XII. Yy'ın ortalarında yaptırılmaya başlanan Konyadaki Alaeddin Cami günümüze kadar gelmiştir. Sultan Alaedin Keykubat Niğde de kendi adıyla anılan bir cami ve Malatya da Ulu Camii'yi inşa ettirmişti.

Türkiye Selçuklu Sultanları tarafından medrese tarzında yaptırılan ilk eser Kayseri'deki Çifte Medrese, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Tıp medresesi ile kız kardeşi Gevher Nesibenin şifahanesinden meydana gelmiştir. Bunlar dışında Akşehir'de Taş Medrese, Kayseri'de Sahibiye Medresesi, Konya'da İnce Minareli Medrese ve Karatay medresesi, Sivas'ta Gök Medrese ve Cacabey Medresesi Selçuklu döneminin önemli eserleri arasındadır.

Türkiye Selçuklularının kudretini en canlı aksettiren eserlerden biri de ticaret yolları üzerinde yükselen kervansaraylardır. Özellikle II. Kılıç Arslan ticareti geliştirmek için kervansaraylar yaptırmıştır²⁶⁵. Selçuklu sultanları XIII. yüzyıl boyunca Anadolu da birçok kervansaray inşa etmişler buralarda yolcular ağırlandı, hastalar tedavi edilmişti.

Kümbetler ve Türbeler de Selçuklu mimarisinde önemli idi.²⁶⁶ Konya'daki II. Kılıç Arslan kümbeti ve Sivas'taki I. İzzettin Keykavus türbesi günümüze gelen eserlerdendir²⁶⁷

²⁶⁴ Köprülü M. Fuad, "Anadolu Selçuklularının Yerli Kaynakları", *Bulleten* C.VII, Sayı 25, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1943 s.379-482

²⁶⁵ Bal Mehmet Suat, *Türkiye Selçuklularında Ticari Hayat (1120-1277)*, Gazi Üniversitesi, Master Tezi, Ankara 1998 S.12

²⁶⁶ Önal Hakkı, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1996 s.6

²⁶⁷ Sevim,a.g.e. , s.525

SONUÇ VE TARTIŞMA

Kültürel farklılıklar ve coğrafi konumundan dolayı Anadolu, her zaman tarafından cazibe merkezi olarak görülmüştür. Bu bakımdan tarih boyunca birçok devletin anavatanı olma görevini üstlenmiştir.

İlk defa Çağrı Bey'in keşif amaçlı geldiği Anadolu toprakları daha sonra göçebe Türkmenlerin yerleşmesiyle kapılarını Türklere açmıştı; ancak 1071 Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'nun kapısının Türklere açılmasıyla burası Türk vatanı haline gelmiştir.

Malazgirt'ten sonra Anadolu'da kurulan Türk Beylikleri bu topraklar da Türk kültürünün yerleşmesinde etkili olmuştur. Anadolu Selçukluları ve Danişmendliler Devleti de bu önemli Türk devletlerindedir.

Gazi Süleyman Şah tarafından kurulan zamanla güçlenen Anadolu Selçuklu Devleti tüm Anadolu'ya hükmetmiştir. Gazi Süleyman Şah'ın soyu büyük Selçuklulara dayanmaktadır. Süleyman Şah'ın dedesi olan Arslan Yabgu Selçukluların atası olan Selçuk beyin oğlu idi. Arslan Yabgunun Gazneli Sultan Mahmut tarafından hile ile Kalincar kalesine hapsedilmesi ve orada ölmesi üzerine oğlu Kutalmış Büyük Selçuklu tahtında saltanat mücadelesi vermiş ancak bir sonuç elde edememiştir. Buna karşın Kutalmış'ın oğlu Süleyman Şah, İznik'te Türkiye Selçuklularını kurarak hakkını almıştır. Başta Büyük Selçuklulara bağlı bu devlet zamanla bağımsızlaşmış ve güçlenerek çevresine korku salmıştır.

Danişmendliler Devleti ise, Melik Ahmet Gümüştekin Danişmend Gâzi tarafından kurulmuştur. Kurucusundan ötürü devlet Danişmendliler adını almıştır. Danişmend Gâzi ilk önce kendisine iktâ edilen Sivas'a gelmiş ve Sivas'ı fazla bir direniş ile karşılaşmadan ele geçirmiştir. 1071 yılında Danişmendli devletini kurmuştur.

Bir asır boyunca bu Türk devletlerinin arasındaki ilişkiler Anadolu'nun tarihi seyrinde önemli bir yer almıştır. Danişmendlilerin bir dönem Anadolu'daki üstünlükleri, Türkiye Selçuklularının Anadolu'daki hakimiyet istekleri bu iki devletin çatışmasına sebep olmuştur.

Bu kapsamda değerlendirecek olursak zaman zaman her iki Türk devleti siyasi geleceklerini garantiye alabilmek ve yönettikleri halka muktedir olduklarını göstermek için Müslüman ve Türk olmayan devletlerle işbirliği içinde olmuşlardır. Sultan Mesud'un, Danişmendli Melik Muhammed'e karşı Bizans ile yaptığı ittifak bunlardan biridir. Buna benzer bir diğer örnek de Sultan Mesud'un 1143 yılındaki Malatya kuşatması sırasında Danişmendli Yağıbasan ve Aynüddeve'nin, Sultan Mesud'a karşı Bizans İmparatoru Manuel'den aldığı destektir. Ancak kimi zaman da bunun aksinin görüldüğü de olmuştur. "Haçlıların 1097 İznik kuşatması" örneğinde olduğu gibi zaman zaman birbirleriyle siyasi ve askeri mücadelelere giren Anadolu'daki Türk Devletleri yeri ve zamanı geldiğinde Hristiyanlara karşı işbirliği içinde bulunarak ortak hareket etmişlerdir

Türk devlerinin hemen hemen bir çoğunda mevcut olan ve devletlerin akıbetlerini önemli derecede etkileyen "Devlet hanedanın ortak malıdır" ilkesi Anadolu Selçuklu Devleti ve Danişmendliler Devletinin de geleceğinin tayin edilmesi noktasında önemli bir husus olarak ortaya çıkacaktır. Kardeşler arası mücadelenin adeta önemli bir nedenidir. Danişmendli Melik Muhammedin ölümünden sonra gerek oğullarının kendi aralarındaki mücadele gerekse bu oğullarının amcaları Yağıbasan ve Aynüddeve'ye karşı yaptıkları mücadeleler bu ilkeye örnek teşkil etmektedir. Bir diğer örnek ise Sultan Mesud'un Türkiye Selçuklu tahtında bulunan kardeşi Şahinşah'a karşı yaptığı mücadeledir.

Türk Tarihin seyrini değiştirecek olan bazı dönüm noktaları vardır, ancak bu dönüm noktaları kimi zaman iktidar mücadelelerinin gölgesinde kalmış ve hedefine ulaşmadan silinip gitmiştir. Selçuklu Sultanı Şahinşah'ın, Bizans ile yaptığı mücadele bu anlamda mühimdir. Zira bu esnada Bizansın önemli komutanlarını yaptığı askerî mücadeleler alt ederek Bizans'ı ortadan kaldırmak üzere iken kardeşi Mesud'un kendisine karşı Danişmendli Emir Gazi ile ittifak yaptığını öğrendiğinden Bizans ile anlaşma yapmak zorunda kalmıştı. Bu durumu değerlendirdiğimizde önümüzde önemli bir husus çıkmaktadır; Sultan Mesud eğer kardeşine karşı bir harekete geçmese idi, Şahinşah, Bizans'ı ortadan kaldırabilir ve Fatih Sultan Mehmet'in mazhar olduğu üstün zafere kendisi sahip olabilirdi. Türk-İslam kültürü asırlar öncesinde dünyaya yayılabilirdi.

Anadolu'daki bu büyük ve etkili iki devlet zaman zaman ittifak halinde olmuşlarsa da çoğunlukla tek başına hakimiyet için mücadeleler vermişlerdir. Bu kapsamda Selçukluların, Danişmendlilerin kalbi olan Sivas, Kayseri, Malatya şehirlerine akımları sürekli olmuştur.

Danişmendli Melik Muhammed'in hüküm sürdüğü dönemde Danişmendliler, Selçuklu Devletindeki taht mücadelelerinden faydalanarak Anadolu'nun en güçlü devleti haline gelmiş ve Selçuklular üzerinde de etkili olmuşlardı ancak Melik Muhammedin ölümü Anadolu'da dengeleri değiştirmiştir. Melik Muhammedin oğulları arasında başlayan saltanat mücadeleleri Danişmendlilerin parçalanmasına neden olmuş bu da Selçukluların siyasi olarak güçlenmelerine sebep olmuştu. Sultan Mesud aradığı fırsatı bu dönemde bulmuş ve Malatya'yı üç defa kuşatmıştı. Selçukluların bu hareketi Danişmendliler ile ilişkisinin bozulmasına neden olmuştu. Zira; Sultan Mesud'un ölümünden sonra yerine oğlu II. Kılıç Arslan geçmiş ve onun döneminde Danişmendli Yağıbasan'la mücadeleler başlamıştır. Bu dönemde Yağıbasan'ın, II. Kılıç Arslan ile dini nikahlı olan Saltuklu hükümdarının kızını kaçırıp yeğeni Zünun ile hile-i şer'iyye yoluyla evlendirmesi ipleri kopma noktasına getirmişti. Bu bozulan ilişki ve akabinde gelişecek olaylar Danişmendlilerin sonunu getirecektir.

Bütün bu olayların yaşandığı dönemlerde dönemde Bizans'ın etkisini de yok saymamak gerekir. Bizans bu devirde Anadolu'daki siyasî ve askerî ilişkilerde önemli bir aktör olarak görev yapmıştır. Danişmendliler ile Selçukluların arasındaki mücadelelerden faydalanarak Anadolu'daki diğer Hristiyan güçlerle birleşmiştir. Bazı zamanlarda bu iki önemli Türk Devletinden birine, diğerine karşı savaşması için askeri yardımlar yaparak Türk birliğini bozma girişiminde de bulunduğunu görmekteyiz. Bizans'ın Anadolu'daki emelleri, Selçuklularının gittikçe güçlenmeleri büyük bir kaosun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu neticede 1176 Miryokefalon Savaşıyla Bizans'ın direnci kırılmış, Anadolu'nun Türk yurdu olduğu kesinleşmiştir. Miryokefalon Zaferinin, Anadolu'da Türk-İslam kültürünün ve Türkmen unsurlarının yerleşmesini kalıcı hale getirdiği görülmektedir. Bu tarihten sonra Anadolu'daki gücünü ortaya koyan Selçuklular zaten parçalanmış durumda olan Danişmendliler üzerine harekete geçmiştir. Kılıç Arslan'dan kaçan Yağıbasan'ın

ölümü üzerine ve ardından gelişen bir takım olaylardan sonra Kılıç Arslan, Danişmendliler Devletine son vererek Anadolu'ya hakim olmuştur.

Anadolu'da kurulan Türk Devletlerinin hayatta kalmak için yoğun bir ittifaklar sistemi içinde olmaları bir başka sonuçtur. Anadolu'da bu dönemde uzun süreli barış ortamı değil, kısa süreli barış ortamının hâkim olduğu, sürekli değişen çıkarlar ekseninde yeni ittifakların gerçekleştiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Açıkgözoğlu M., (1975) *İslam Devletleri Tarihi*, İstanbul.
2. Anna Komnena., (1997). *Alexiad (Malazgirt Sonrası)*, (Çev. Bilge Umar) İstanbul: İnkılap Kitapevi.
3. Avcıoğlu D., (1995). *Türklerin Tarihi*, C. V, İstanbul: Tekin Yayınevi.
4. Azimi (2006)., *Azimi Tarihi*, (Derleyen: Ali Sevim), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
5. Bal, M. S., (1998). *Türkiye Selçuklularında Ticari Hayat (1120-1277)*, Ankara: Gazi Üniversitesi, Master Tezi
6. Baykara, T., (2004). *Türkiye Selçuklularının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, İstanbul: IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık.
7. Bayrak, M.O., (2006). *Türk İmparatorlukları Tarihi*, İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
8. Bedirhan Y., (2007). *Ortaçağ Tarihi*, Konya: Eğitim Kitapevi
9. Berktay, H., Ümit, H., ve Ödekan, Ayla (1997). *Türkiye Tarihi I, Osmanlı Devletine Kadar Türkler*, İstanbul: Cem Yayınevi.
10. Cahen, C., (1979). *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, İstanbul: E Yayınları.
11. Çay, A., (1984). *Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası*, İstanbul: Orkun Yayınevi.
12. Çetinkaya, H., (2009). *Danışmendliler ve Kayseri'deki Sosyo-Kültürel Mirasları*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Master Tezi.
13. Çıvıgın, İ., (2008). *Ortaçağ Tarihi*, Ankara: Maya Akademi Yayınları.
14. Dabagyan, L. P., (2006). *Türkiye Ermenileri Tarihi*, İstanbul: IQ Kültür ve Sanat Yayınları.
15. Dabağyan, L. P., (2006). *Türk Cihan Hakimiyetine Açılan Yol*, İstanbul: Karadağ Yayınları.
16. Demir N., (2002). *Danışmend Gazi Destanı*, Ankara: Hece Yayınları.
17. Demir N., (1999). *Danışmendname*. Niksar.
18. Demirkent, I., (2002). Kılıç Arslan I. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXV, 397-398

19. Demirkent, I., (1996). *Sultan I.Kılıç Arslan*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
20. Divitçioğlu, S., (1994). *Oğuzdan Selçuklu'ya*, İstanbul: Eren yayınları
21. Ersan, M. (2007). *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
22. Ersoy, M., (2007). *Anadolu Türk Mimarlığında Danişmendli Dönemi*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Master Tezi.
23. Genç, R., (2002). *Karahanlılar, Devlet Teşkilatı*, Ankara: TTK Yayınları.
24. Gregory Abul Farac, (1945). *Abu'l Farac Tarihi*, C.I.II., (Çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara: TTK Yayınları.
25. Gülcan, Y., (2003). *Türk Tarihi ve Kültürü*, İstanbul: Alfa Yayınları.
26. Güler, O., (1991). Anadolu Selçuklu Hükümdarlarının Tasvirli Sikkeleri ve Kayseri Selçuklu Darphanesi, *Selçuklular Devrinde Kültür Ve Medeniyet*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi. 208-209
27. Hey'et, C., (1996). *Türklerin Tarih ve Kültürüne Bir Bakış*, (Çeviren: Melek Müderriszade), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
28. Heyet, (2002). Danişmendliler. Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi, Editör: Hasan Celal Güzel), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, IX, 93-102
29. İbn Bibi (El- Hüseyin B. Muhammed B. Ali El Caferi El Rugaa), (1996). *El Evamirü'l Ala'iyе, Fi'l Umur'il Ala'iyе*, (Yayına Hazırlayan, Mürsel Öztürk), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
30. İbnü'l Esir, (1991). El-Kamîl Fi't-Tarih, IX, (Çev. Abdulkerim Özaydın), İstanbul: Bahar Yayınları.
31. Kamal Al- Din İbn Al-Adim, (1976). *Bugyat al Talap fi Tarihi Halab, Selçuklularla İlgili Hal Tercümelere* (Yayımlayan:Ali Sevim), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
32. Karaköse, H., (2002). *Ortaçağ Tarihi Ve Uygarlığı*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
33. Kerimüddin Mahmud-i Aksarayi, (2000). *Müsâmeratü'l Ahbâr*, (Çeviren: Mürsel Öztürk), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları,

34. Kesik, M., (2002). Sultan Melikşah (Şahinşah) ve Sultan I. Mesut Dönemleri. Türkler Ansiklopedisi. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. VI, 554-555.
35. Kerimüddin Mahmudi Aksarayı, (1943). *Selçuki Devletleri Tarihi* (Çeviren: Nuri Gençosman), Ankara
36. Kesik M., (2002). Türkiye Selçukluları ile Danişmendliler Arasındaki İlişkiler. Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. VI, 537-544
37. Kesik, M., (2003). *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
38. Keskin, M., (2002). Gazi Süleyman Şah ve Türkiye Selçuklu Devletinin Kuruluşu. Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. VI, 530-535
39. Köprülü, M. F., (1943). Anadolu Selçuklularının Yerli Kaynakları Belleten, VII, Sayı 25, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 379-482
40. Kösoğlu N., (1997). *Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
41. Merçil, E., (2002). Gazneliler. Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. , IV, 478-479
42. Köymen, M. A., (1998). *Selçuklular Devri Türk Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
43. Merçil, E., (2002). Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi. Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. IV, 601-607
44. Merçil, E., (2007). *Selçuklularda Hükümdarlık Alâmetleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
45. Merçil E., (2006). *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
46. Mevdudi, (1971). *Selçuklular Tarihi*. I, (Çev: Ali Genceli), Ankara: Hilal Yayınları.
47. Muhammed B. Ali B. Süleyman Er-Ravendi, (1999). *Rahat-üs-Sudur ve Ayett-üs-Sürûr*, (Çeviren: Ahmed Ateş) II. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

48. Muhammed B. Ali B. Süleyman Er-Ravendi, (1999). *Rahat-üs-Sudur ve Ayett-üs-Sürûr*. I, (Çeviren: Ahmed Ateş). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
49. Müneccimbaşı, (1935). *Anadolu Selçukîleri*, (Çeviren: Hasan Fehmi Turgal). İstanbul: Türkiye Matbaası.
50. Niketas Khoniates, (1995). *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*. (Çeviren, Fikret Işıltan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
51. Ocak, A. Y., (2002). Danişmendname. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. XIII, 478-479
52. Ocak, A. Y., (2006). *Anadolu Selçukluları Ve Beylikler Dönemi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
53. Ostrogorsky, G., (1981). *Bizans Devlet Tarihi*. (Çev. Fikret Işıltan). Ankara
54. Önal, H., (1996). *Anadolu Selçuklu Türbeleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
55. Öngül, A., (2007). *Selçuklular Tarihi*. I, Manisa: Emek Matbaası
56. Özaydın, A., (2002). Danişmendliler. Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. VIII, 469-473
57. Özaydın, A., (2002). Danişmend Gazi. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. XXV, 467-468
58. Özaydın, A., (1994). Fahrettin Başer, *Siyasî, Dinî, Kültürel, Sosyal İslam Tarihi*. İstanbul: Kayhan Yayınları
59. Özaydın, A., (2002). Kılıç Arslan II. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. XXV, 399-401
60. Öztuna, Y., (1969). *Devletler ve Hanedanlar*. 2. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
61. Raşid Al-Din Fazlallah, (1960). *Cami'al Tavarih*. II. (Yayınlayan: Ahmed Ateş). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
62. Roux, J. P., (2008). *Türklerin Tarihi (Pasifikten Akdenize 2000 Yıl)*. (Çeviren; Aykut Kazancıgil, Lale Aslan Özcan). İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
63. Sevim, A., (2000). *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

64. Sevim, A., (1990). *Anadolunun Fatihî KutalmıŖođlu SüleymanŖah*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
65. Sevim, A., (1988). *Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi BaŖlangıçtan 1086'ya Kadar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
66. Sevim, A., Merçil, E. (1995). *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, TeŖkilat ve Kültür*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
67. Sevim, A., (2002). *Genel Çizgileriyle Selçuklu-Ermeni İliŖkileri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
68. Sıbt İbnu'l Cevzî, (2011). *Mir'âtü'z-Zaman Fî Târîhi'l- Âyân'da Selçuklular*. (Derleyen: Ali Sevim). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
69. Solmaz, S., (2002). DanıŖmendliler. Türkler Ansiklopedisi Ankara: , Yeni Türkiye Yayınları. VI, 431-441
70. Ŗadruddîn Ebu'l- Hasan Ali İbn NaŖır İbn Ali El- Hüseyini, (1999). *Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye*. (Çeviren: Necati Lugal). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
71. Ŗeker, M., (2006). *Anadolu'nun TürkleŖmesi ve Kültürel Hayatı*, Ankara: Ötüken NeŖriyat.
72. Tanman, M. B., (2002). DanıŖmendliler – Mimari. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. VIII, 474-477
73. Topraklı, R., (2010). *DeđiŖen Coğrafya Ve Miryokefalon SavaŖı*. Ankara
74. Turan, O., (2010). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken NeŖriyat
75. Turan, O., (1996). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
76. Turan, O., (2002). Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan. Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. VI, 568-569
77. Turan, O., (2009). *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*. İstanbul: Ötüken NeŖriyat.
78. Turan, O., (2009). *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken NeŖriyat
79. Turan, O., (1988). *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

80. Turan, A. N., (2004). *Tarih El Kitabı, Selçuklulardan Bugüne*. Ankara: Grafiker Yayınları.
81. Türkeş, U., (2010). *Türklerin Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
82. Uluçay, M. Ç., (1977). *İlk Müslüman Türk Devletleri*. İstanbul
83. Umar, B., (1998). *Türkiye Halkının Ortaçağ Tarihi*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
84. Urfalı Mateos Vekainamesi Ve Papaz Grigorun Zeyli, (2000). (Çeviren: Hrant D. Andresasyan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
85. Uzunçarşılı, İ. H., (2003). *Anadolu Beylikleri Ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
86. Üremiş, A., (2005). *Türkiye Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*. Ankara: Babil Yayın Dağıtım.
87. Üremiş A., (2001). *Türkiye Selçuklularının Doğu Anadolu Siyaseti*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Doktora Tezi.
88. Yazıcı, N., (2002). *İlk Türk Devletleri Tarihi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
89. Yazıcızade Ali, *Tevarih-i Ali Selçuk*
90. Yıldız, H. D., (1989). *Selçuklular*. Büyük İslam Tarihi Ansiklopedisi, İstanbul: Çağ Yayınları. VIII, 238-239
91. Yinanç, M. H., (2009). *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*. I. Ankara: Ekol Yayınevi.
92. Yinanç, M. H., (1944). *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri: Anadolunun Fethi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
93. Yinanç, M. H., (1977). *Danışmendliler*. İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları. III, 468-479
94. Yücel, Y., (1931). *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*. Ankara : Türk Tarih Kurumu Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Zelal BOZHAN

Doğum Yeri : Diyarbakır

Doğum Yılı : 03.02.1987

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Adana İncirlik Lisesi - 2004

Lisans : Gaziantep Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü - 2010

Yuksek Lisans : Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı – 2. sınıf

Haberleşme Bilgileri

Adres : 19 Mayıs Mahallesi 1142 Sokak No: 2 Yüreğir\ Adana

Telefon : 05544952054

E-posta: zbozhan@hotmail.com